

บทที่ ๔

พัฒนารูปแบบดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาพัฒนารูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นการศึกษาแนวคิดโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย สภาพปัจจุบันและปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี และศึกษาพัฒนารูปแบบดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะการวิจัยและพัฒนา (R&D=Research and Development) เพื่อมุ่งสร้าง แนวทางและวิธีปฏิบัติและพัฒนารูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เก็บข้อมูล ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการทบทวนจากสิ่งบันทึก (Document Review) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี จากข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลภาคสนามตามประเด็นหลัก ดังนี้

๔.๑ รูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

การดำเนินการโครงการในแต่ละอำเภอนั้น เป็นรูปแบบวิธีการดำเนินการ โดยได้ดำเนินการให้วัด กำหนด ผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชนเปิดรับสมัครประชาชนเข้าร่วมโครงการฯ หากมีประชาชนเข้าร่วมโครงการฯ ตั้งแต่ ๕๐ เปอร์เซนต์ขึ้นไป ให้แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว สามารถขอรับแผ่นป้ายไม้หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อติดตั้ง ณ หมู่บ้านของตน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ “สำหรับหมู่บ้านที่ดำเนินการไปแล้ว มีประชาชนเข้าร่วมโครงการมากกว่าร้อยละ ๘๐ คณะสงฆ์จังหวัดได้ให้คณะกรรมการ ที่เกี่ยวข้องแจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทราบเป็นระยะๆ เพื่อทางส่วนกลางจะได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประเมิน และจัดทำโล่ประกาศเกียรติคุณ เพื่อมอบให้หมู่บ้านนั้นต่อไป ขณะเดียวกัน มีสถานศึกษาต่างๆ ขอเข้าร่วมโครงการด้วย ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานกลางโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร) ได้จัดทำป้ายไวโนลให้โรงเรียนที่ขอมาทั่วประเทศเช่นกัน”^๑ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดกาญจนบุรีได้นำโครงการมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ สืบเนื่องมาถึงปัจจุบันและ “สภาพการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีการพัฒนาคน พัฒนางาน ทำให้สังคมมีความสุข”^๒ ตลอดระยะเวลา ๔ ปี ที่ผ่านมา โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้ดำเนินไปตามกระบวนการตลอดมา คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีเป็นหนึ่งในจำนวนคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑๑ จังหวัดที่

^๑สัมภาษณ์ พระเทพเมธาภรณ์, เจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี (ธรรมยุติ), ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิเมธี, เจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี, ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ในการกำหนดรูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์ จังหวัดกาญจนบุรี ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อันเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ด้วยการบูรณาการและประยุกต์ให้สอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งตะวันตกและตะวันออก เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในทุกภาคส่วน การสร้างเครือข่าย คือ การดำเนินการเพื่อเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านมาร่วมกันรักษาศีล ๕ ผ่าเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่มคนที่สมัครใจที่จะมาร่วมกันรักษาศีล ๕ ภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน โดยมีหลักการดำเนินงานอันเป็นรูปแบบการทำงานไว้ ๑๑ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑: ขั้นตอนประกาศนโยบาย มีเจ้าคณะจังหวัดทั้งสองนิยายเป็นแกน และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นเลขานุการ

ขั้นตอนที่ ๒: การสรรหาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ การสรรหาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นำร่องในแต่ละอำเภอ อำเภอละ ๑ หมู่บ้านรวม ๑๓ อำเภอ ๑๓ หมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ ๓: การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภายใต้กรอบแนวคิด “มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข” มีเจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะภาค ๑๔ รองเจ้าคณะภาค ๑๔ เจ้าคณะจังหวัดรองเจ้าคณะจังหวัด มหานิกายและธรรมยุติ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส

ขั้นตอนที่ ๔: การจัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภายใต้กรอบแนวคิด “มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข” เจ้าคณะจังหวัดทั้งสองฝ่ายเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และมีคณะผู้บริหารระดับจังหวัดฝ่ายฆราวาสเป็นคณะบริหารงาน

ขั้นตอนที่ ๕: การ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภายใต้กรอบแนวคิด “มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข”

ขั้นตอนที่ ๖: การประชุม เสวนา ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและฟื้นฟูสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภายใต้กรอบแนวคิด “มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข”

ขั้นตอนที่ ๗: การ ติดตามและประเมินการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภายใต้กรอบแนวคิด “มีศีล มีสุข มีปรองดอง มีสมานฉันท์ มีสามัคคี มีสันติสุข”

ขั้นตอนที่ ๘: การสรุปและประกาศผลการประเมินหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้นแบบ

ขั้นตอนที่ ๙: การขับเคลื่อนในระดับอำเภอ

ขั้นตอนที่ ๑๐: การขับเคลื่อนในระดับตำบล

ขั้นตอนที่ ๑๑: การขับเคลื่อนในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน

การดำเนินการทั้ง ๑๑ ขั้นตอน เป็นการดำเนินงานลักษณะความสัมพันธ์แบบสมาชิกเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจที่จะมาร่วมรักษาศีล ๕ มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน มีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย มีความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างหมู่บ้านรักษาศีล ๕ การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายหมู่บ้านเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็งให้คนในชุมชนร่วมดำเนินการรักษาศีล ๕ ด้วยความ

สมัครใจ มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นในหมู่บ้านมีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน เอาใจใส่ดูแล เอื้ออาทรซึ่งกันและกันทั้งหมู่บ้านมีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เป็นการทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่นเกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่สามารถพึ่งพาซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารงานทั้งที่เป็นโครงการและงานประจำ สามารถใช้เป็นหลักในการบริหารงานด้านต่างๆ ตามแนวคิดของพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ให้พรศนะไว้ว่า “วิธีการบริหารที่ดี คือ ธรรมาธิปไตย การถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญและยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง โดยใช้ทั้งพระเดชและพระคุณซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน นักบริหารแบบธรรมาธิปไตย ยึดธรรมเป็นหลักในการบริหาร ที่มีธรรมเรียกว่า พละ ๔ ประการอยู่ในใจ คือ ปัญญาพละ (ปัญญา) วิริยพละ (ขยัน) อนวัชพละ (สุจริต) และสังคหพละ (มนุษยสัมพันธ์)”^๓

๔.๒ รูปแบบการนำหลักการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ สู่การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

หลักการหมู่บ้านศีล ๕ สู่การปฏิบัติ ตามแนวคิดที่ว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน หลักการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาอิงอาศัยหลักการในพระคัมภีร์พระไตรปิฎก แต่กระบวนการวิธีการและเป้าหมายของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นเรื่องของปฏิบัติ หลักเกณฑ์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เป็นเสมือนทฤษฎี แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมาเนิ่นนาน แต่หลักการทั้งหมดไม่ได้ล้าสมัย ตรงข้ามยังใช้ได้กับสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างเหมาะสม เพราะศีลในทางพระพุทธศาสนา คือ เจตนาที่จะงดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ความตั้งใจ ความสำรวมที่จะเว้นจาก การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ และการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัย เพราะศีลจะเกิดขึ้น ต้องมีเจตนาเป็นเบื้องต้นจึงงดเว้นไม่ล่วงละเมิดศีล เมื่อไม่ล่วงละเมิดศีลด้วยอาการงดเว้น อาการงดเว้นที่กระทำย่อมเกิดเจตสิกฝ่ายกุศลขึ้น เจตสิกจึงเป็นศีล ซึ่งอาการสำรวม เช่น การสำรวมในปาติโมกข์ การเจริญสติ การนำปัญญามาพิจารณาตบกิเลส การเป็นผู้อดทนอดกลั้น การเป็นผู้มีอาชีวปาริสุทธิตี และการเว้นจากวัตถุที่ประสพเข้าในทันที ย่อมเป็นสังวรศีล และการไม่ล่วงละเมิด ในทางตรงข้ามการที่สังคมไทยปัจจุบันมีความวุ่นวาย ไม่มีความสุขและมีปัญหาการใช้ความรุนแรงมากขึ้นขึ้น พิจารณามองถึงต้นเหตุของปัญหา สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการละเมิดศีล ๕ แทบทั้งสิ้น ผลการสำรวจของสถาบันการศึกษาหรือสำนักวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ได้ชี้ให้เห็นถึงจำนวนผู้ติดสุราของคนไทยมีถึง ๔.๓ ล้านคน จากสถิติข้อมูลกระทรวงสาธารณสุข พุทธศักราช ๒๕๕๖ ที่บันทึกไว้ อัตราหย่าร้างที่สูงขึ้นมีสาเหตุจากปัญหาการประพฤตินอกใจกัน ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันผู้จัดการ พุทธศักราช ๒๕๕๖ ที่นำเสนอเศร้าสลดใจที่สุด คือสถิติคดี “ข่มขืน” ประเทศไทยติดอันดับโลกในระดับต้นๆ ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐรายวัน พุทธศักราช ๒๕๕๕ และข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันเดลินิวส์ พุทธศักราช ๒๕๕๖ ชี้ว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีปัญหาทุจริตคอร์รัปชันเป็นอันดับที่ ๒ ของเอเชีย ทั้งๆ ที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา

^๓อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑; อง.อภฺรฐก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙, อ้างใน พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒-๔.

“ปัจจุบันประเทศไทยมีการล่องละเมิดศีล ๕ มากแทบจะเรียกได้ว่าไร้ศีล ปัญหาเรื่องการละเมิดศีล ๕ นี้ควรหาแนวทางแก้ไข”^๔

สถิติภาพรวมของผู้เข้าวัดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจและบันทึกไว้ว่า มีร้อยละ ๕.๔ เท่านั้น จำนวนผู้เข้าวัดที่รักษาศีล ๕ เป็นประจำทุกวัน สาเหตุที่คนส่วนใหญ่ไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้นั้นเป็นเพราะ

- ๑) มองว่าศีล ๕ เป็นเรื่องอุดมคติยากที่จะใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
- ๒) การไม่สามารถเอาชนะใจต่อสิ่งยั่วยู่ได้
- ๓) การตกอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมอย่างหนัก และมองเห็นความสุขทางกายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต
- ๔) มีทัศนคติว่า หากรักษาศีลแล้วเสียประโยชน์ก็ไม่อยากทำ
- ๕) การตั้งอยู่บนความประมาททำให้ขาดสติ และขาดความละอายเกรงกลัวต่อการทำชั่ว

ทัศนคตินี้ ทำให้แรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ ของคนไทยลดความสำคัญและน้อยลง แม้ว่าจะมีการเข้าวัดปฏิบัติศาสนกิจมากขึ้นก็ตาม “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นการเติมเต็มและลดช่องว่างของสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในสังคมที่สร้างความเหลื่อมล้ำและก่อปัญหาได้ในระดับหนึ่ง”^๕ ศีลจึงเป็นการรักษาความปกติ อันจะเป็นฐานรองรับคุณธรรมทั้งหลายให้เจริญงอกงามมีกระบวนการและขั้นตอนถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ ลักษณะสร้างแรงจูงใจ ยกเหตุการณ์ในอดีต บรรยายสนทนากลุ่มย่อย เช่น “สังคมอินเดียโบราณนั้นความเชื่อเรื่องของการประพาศพรหมจรรย์ ของ ลัทธิต่างๆ มี ๒ แนวทางหลักๆ คือ สายที่เคร่งครัดบำเพ็ญตนให้ลำบากเพื่อการบรรลุธรรม (อัสตติกลิกานูโยค) และอีกสายหนึ่ง คือ การชั่งชั่งอยู่ในการมีความสุข (กามสุขัลลิกานูโยค) ศีล ๖ ที่พรหมณ์ถือปฏิบัติอยู่นั้น ถือว่าเป็นความสุดโต่งทั้งสองด้าน พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นศีลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาที่ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ ในขณะที่ปุถุชนคนทั่วไปยกย่องสรรเสริญในศีลหรือวิถีพรหมจรรย์ของพระองค์ แต่พระองค์ทรงเห็นว่าการยกย่องในศีลของพระองค์นั้นเป็นความต่ำต้อยและเป็นเรื่องเล็กน้อยนักเมื่อเทียบกับธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ”^๖ หากจะกล่าวถึงศีลที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญ ได้แก่ “อริยศีลชั้น”^๗ เพราะเป็นการเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติศีลที่ประกอบด้วยสัมมาทิฎฐิ เพื่อขัดเกลาตน และสลัดตนออกจากความทุกข์จากอำนาจกิเลส ตัณหา พระพุทธเจ้าส่งเสริมทั้งหมู่สงฆ์สาวก และประชาชนควรสมาทานตั้งอยู่ในศีล คือ “การประพฤติทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพให้บริสุทธิ์ ให้สมบูรณ์ด้วย อริยศีลชั้น”^๘ และพระองค์ได้ทรงแสดงถึงสิ่งที่ควรฝึกปฏิบัติให้ยิ่งขึ้นไปกว่าชั้นอริยศีลชั้น คือ “การปฏิบัติในชั้นของอริยสมาธิชั้น อริย

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๕), (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘๕.

^๕ สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิเมธี, เจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี, ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^๖ ที.สี.(ไทย) ๙/๒๗/๑๐.

^๗ ที.สี.(ไทย) ๙/๔๕๐-๕๕๓/๑๙ -๒๐๐.

^๘ ที.สี.(ไทย) ๙/๑๙๓-๒๑๒/๖๕-๗๒, ที.สี.(ไทย) ๙/๔๐๐-๔๐๑/๑๗๐-๑๗๑.

ปัญญาชั้น”^๙ การสำรวมระวังรักษาไว้ซึ่งศีลเพื่อมุ่งเน้นขัดเกลาจิตใจตน เพื่อเป็นฐานให้เกิดสมาธิที่มั่นคง และมีปัญญาเห็นสัจจะ หรือ ความจริงในอริยสัจ ๔ ในที่สุด ศีลจึงเป็นปฏิปทาเพื่อการประพัตติพรหมจรรย์ ทั้งของหมู่สงฆ์สาวก และคฤหัสถ์ผู้ที่เป็นอุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา

จากการลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ประกอบการวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหาเชิงลึก มีความคิดเห็นต่อโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และประเด็นถ่ายทอดสู่การปฏิบัติของพระสงฆ์ภิกษุและผู้นับถือปฏิบัติประจำโครงการและผู้เกี่ยวข้อง “โครงการรักษาศีล ๕ ว่า ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดความเรียบร้อยดีงามต่อตนเองและผู้อื่น”^{๑๐} พระท่านสอนมาแต่เด็กๆ สมัยเป็นนักเรียน นักศึกษา และการที่ท่านได้ศึกษา “ศีล แปลว่า ข้อละเว้นจากการทำชั่ว ทำแต่ความดีในทางพุทธศาสนา”^{๑๑} “ศีล คือ ระเบียบปฏิบัติของพุทธศาสนา ข้อห้ามให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ”^{๑๒} “ศีล แปลว่า การปฏิบัติในสิ่งที่ดีในพุทธศาสนา ละเว้นการทำชั่ว เป็นพื้นฐานการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตให้เป็นคนดี”^{๑๓} “ศีล แปลว่า คือ ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาคือข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน ๕ ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม”^{๑๔} “ศีล แปลว่า ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในการปฏิบัติทางกาย วาจาและใจ เช่นการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย”^{๑๕} คนไทยส่วนมากโดยเฉพาะชาวพุทธมักรู้เรื่องศีลทั้งนั้น แต่การปฏิบัติเป็นอีกประเด็นเพราะว่า “ศีล คือ ข้อปฏิบัติที่มนุษย์พึงกระทำ”^{๑๖}

องค์ความรู้ที่แสดงความเป็นมาของหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีล ๕ ในความเป็นจริงรู้กันอยู่บ้างแล้วว่า “ศีล คือ เจตนา” ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากกายทุจริต ๓ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดิฉินในกาม และวจีทุจริต ๔ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ เพราะสุจริต คือ ความประพฤติดีและความประพฤติชอบ ประกอบด้วย

๑. กายสุจริต ความประพฤติชอบด้วยกาย มีการงดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับศีล ๕ ที่ข้อ “ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร”

๒. วจีสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา มีการงดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ “มุสาวาท ปิสุณวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ”

๓. มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจ มี ๓ คือ “อนภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ”^{๑๗}

^๙ที.สี.(ไทย) ๙/๕๕๓-๔๗๒/๒๐๐-๒๐๕.

^{๑๐}สัมภาษณ์ กิมฟ้า เห็นความดี, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ ชุศรี เนตรประภา, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นางเยาว์ วิเศษสิงห์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐

^{๑๓}สัมภาษณ์ ละเอียด สุวรรณมณี, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๔}สัมภาษณ์ สมจิตต์ อารังสุต, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๕}สัมภาษณ์ กุลวรรณ เจนสุวรรณ, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๖}สัมภาษณ์ จันทร์จิรา เสาวรส, ผู้อำนวยการกองคลัง เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗; อภ.ส. (ไทย) ๓๔/๘๔๐/๓๒๗.

คำว่าสุจริตเป็นถ้อยคำที่ปรากฏขึ้นในกฎหมายที่พบเห็นเสมอ เป็นต้นว่า ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ และ มาตรา ๖ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปหรือปรากฏตัวในมาตรา โดยเฉพาะ มาตรา ๑๒ ซึ่งมาตราดังกล่าวนั้นมีลักษณะเป็น “บทกฎหมายยุติธรรม” เป็นตัวบทกฎหมายที่ไม่ได้กำหนดผลทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจน ตัวบทจะมีลักษณะเป็นการเปิดช่องให้ผู้ใช้ตีความ ประยุกต์ให้กฎหมายนั้นสมบูรณ์เหมาะสมกับสภาพสังคม พฤติการณ์ และกาลสมัยเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม การใช้การตีความก็ต้องคำนึงถึงหลักสุจริต เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และยังมีลักษณะเป็นบทบังคับ ที่ไม่สามารถตกลงเป็นอย่างอื่นเพื่อยกเว้นกฎหมายได้ และยังสอดคล้องกับ และยังสอดคล้องกับหลัก “กุศลกรรมบถ ๑๐ ทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุข ความเจริญหรือสุคติ” ที่บูรณาการหลักศีล ๕ ได้ครบทั้งหมด ประกอบด้วยกายกรรม ๓ ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ประกอบด้วย

๑. การกระทำที่เกี่ยวเนื่องด้วยกาย ๓ ประการ ดังนี้

- ๑) การละเว้นจากการฆ่าการเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- ๒) การละเว้นจากอกุศลนาทาน เคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น
- ๓) การละเว้นจากการประพฤติดินในกาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

๒. การกระทำที่เกี่ยวเนื่องด้วยวาจา หรือวจีกรรม ๔ ประการ ดังนี้

๑) การละเว้นจากการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

๒) การละเว้นจากการพูดคำส่อเสียด ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกัน ชอบกล่าวถ้อยคำที่สร้างสามัคคี

๓) การเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวาน

๔) การละเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

๓. การกระทำที่เกี่ยวเนื่องด้วยจิตใน หรือ มโนกรรม ๓ (การกระทำทางใจ)

๑) การไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น

๒) ไม่มีจิตคิดร้าย คือปรารถนาแต่ว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเถิด

๓) มีความเห็นชอบ เช่นว่า ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากกรรมดีกรรมชั่วมี^{๑๘}

หลักกุศลกรรมบถมีชื่อหลายอย่าง เช่น “ธรรมจริยา หรือ การประพฤติธรรม โสโจย คือ ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัว อริยธรรม หรือ อารยธรรม ธรรมของผู้เจริญบ้าง อริยมรรค หรือ มรรคอันประเสริฐบ้าง สัทธรรม ธรรมดี ธรรมแท้บ้าง สัมปติธรรม คือธรรมของสัตบุรุษ บ้าง ถ้วนเกี่ยวโยงอยู่กับ ศีล คือ “เจตสิก” หมายถึงการงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ความโลภอยากได้ของผู้อื่น มีจิตคิดพยาบาท มีความเห็นผิด เป็นความส่ำรวะวัง ปิดกั้นความชั่ว และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม เมื่อรวมกันแล้วทำให้ศีล ๕ นั้นมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษยธรรม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่มนุษย์นั้นบัญญัติขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นการกำหนดหลักต่างๆ ขึ้นจากสามัญสำนึกที่รู้สึกตัวว่า เมื่อเรามีความรักตัวเอง ต้องการความสุข รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต คนอื่นๆ ก็ย่อมต้องรู้สึกและมี

^{๑๘}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓; อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๖๕/๒๘๗;๑๖๘-๑๘๑/๒๙๖-๓๐๐.

ความต้องการเช่นเดียวกับเรา เหตุนี้เองถึงแม้ว่าโลกใบนี้จะมีพุทธศาสนา หรือแม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น ศีล ๕ ก็มิอยู่ในการดำเนินชีวิตของเราอยู่แล้ว ฉะนั้น มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีเหตุมีผล รู้จักยับยั้งชั่งใจ แต่สัตว์เดียรฉานไม่มีสิ่งเหล่านี้ จึงอาจเห็นได้ว่า เมื่อใดที่มนุษย์มีศีล ๕ อย่างครบถ้วน ความเป็นมนุษย์จึงสมบูรณ์ ความเป็นปกติ วาจาก็เป็นปกติ เมื่อใดที่มนุษย์ขาดศีล ๕ ไป ความเป็นมนุษย์ก็ลดลง

คนไทยมักมีความรู้เข้าใจในเรื่องมารยาททางสังคมและต้องสำรวมรักษากิริยามารยาททั้งทางกายวาจาผ่าน “ศีล แปลว่า การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ หมายถึง ความประพฤติกายและวาจาให้สุภาพเรียบร้อย เพื่อรักษาสันติสุขแห่งประชุมชน”^{๑๙} “ศีล แปลว่า ข้อบัญญัติทางศาสนาที่ใช้กำหนด ให้ปฏิบัติหรือกระทำตามที่กำหนดไว้”^{๒๐} “ศีล คือ ข้อห้ามทาง กายและวาจา”^{๒๑} “ศีล คือ ระเบียบ ข้อห้ามให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจาให้เป็นปกติ”^{๒๒} “ศีล แปลว่า ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการประพฤติดีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในการปฏิบัติทางกายและวาจา”^{๒๓} “ศีล เป็นพื้นฐานทางศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติทางกาย วาจาให้ตนเอง และสังคมอยู่อย่างสงบ ไม่วุ่นวาย เว้นชั่ว ทำดี มีจิตใจแจ่มใส”^{๒๔} “ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข”^{๒๕} และหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

๑. หลักโลกपालธรรมหรือหลักธรรมค้ำครองโลก

หลักธรรมอันเป็นโลกบาล คือ ค้ำครองโลกหรือค้ำครองชีวิตทั้งมวล จัดว่าเป็นธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย สอดคล้องกับศีล ๕ ข้อที่ ๑ คือ “หิริ โอตตปปะ ความเกรงกลัวและความละอายต่อสิ่งไม่ดีงาม” การนำหลักศีล ๕ สู่กระบวนการปฏิบัติ จะต้องมิคุศโลบาย ที่แยบคาย โดยให้หลักธรรมในพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “หลักโลกपालธรรมหรือหลักธรรมค้ำครองโลก” เป็นหลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ประกอบด้วย

๑) หิริ ความละอายแก่ใจ ในการประพฤดิชั่ว มีความรังเกียจต่อบาปกรรมทั้งมวล มีกายทุจริตเป็นต้นเป็นลักษณะ บางคนเกิดความละอายใจอันมีความเคารพเป็นลักษณะโดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่ เคารพชาติตระกูล เคารพครูอาจารย์ เคารพทรัพย์มรดก และเคารพคนประพฤติดีดีเป็นสำคัญ เมื่อมีความเคารพทั้ง ๔ ประการแล้วบุคคลจะไม่คิดหรือกระทำความชั่ว อุปมาเหมือนคนรักสวยรักงาม เกลียดของสกปรก รู้เห็นอยู่ยอมละอายไม่ยอมแตะต้องก้อนเหล็กแม้เย็นแต่เปื้อนคูณันใด

^{๑๙} สัมภาษณ์ จุฑามาศ เพิ่มพูนเจริญยศ, ๑๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ดวงใจ พวงมี, นักจัดการทั่วไป เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ เตือนใจ แม้นมัลย์, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ธัญวรรณ ศรีสวัสดิ์, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นุชจลิน วงษ์วิทย์, ปลัดเทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พรศิริ อ่อนม่วง, เจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษี เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ยุวดี สุธาพจน์, เจ้าพนักงานจัดเก็บรายได้ชำนาญการ เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

คนมีหิริก็ไม่ยอมแะต้องบาปอันเปรียบด้วยคุณ ฉะนั้น เพราะความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป หิริ หมายถึงความละอายใจตัวเองต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติดุจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่น บิดามารดาที่มีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรของตน เรียกว่ามี หิริ จะเกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษ ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูล ของตน คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นรวมกับความกลัวกลัวของจิตใจที่จะไม่ทำชั่ว เช่นนั้นเป็นธรรมรักษาคุ้มครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่ว และละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวงหากมนุษย์คิดจะทำสิ่งใดที่ชั่ว ความละอายจะเกิดขึ้นมาในใจ แม้ว่าคนอื่นจะไม่เห็นคิดทำชั่วคืออย่างไร สิ่งใดที่เป็นไปเพื่อความเลวทรามไม่ถูกต้องทางธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันนั้นเป็นความเลว อะไรที่คิดว่าถูกหรือไม่ถูก คือถ้าเราทำอะไรลงไป ถ้าหากว่ามันไม่ถูกต้องแล้วมันรู้สึกจะละอายกระดากในใจตนเอง แต่ตามหลักท่านบอกว่านักปราชญ์ทั้งหลายไม่สรรเสริญ ไม่นิยม นั่นเรียกว่า ผิดจากธรรม ความละอายนี้แหละเป็นต้นเหตุให้ทำความดี ความดีทั้งหมดเกิดจาก ความละอายทั้งนั้น ความไม่ดีเกิดจากความไม่ละอายนั่นเอง ศีล ๕ ข้อมีความละอายเป็นเบื้องต้น เป็นสมุฏฐาน หากว่ามีความละอายในใจแล้วไม่กล้าทำ ศีลข้อนั้นจึงงดเว้นได้หมด

๒) โอตตปปะ ความเกรงกลัว ได้แก่ความหวาดกลัวผลชั่ว ไม่กล้าทำเหตุชั่ว โอตตปปะ นั้น มีความสะดุ้งแต่บาปเป็นลักษณะ โดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่ “กลัวตนเองตีเตียนตนเอง กลัวผู้อื่นตีเตียน กลัวอาชญา และกลัวทุกคติ”^{๒๖} เมื่อเห็นภัยทั้ง ๔ อย่างแล้ว บุคคลก็จะไม่ทำความชั่วเปรียบดังคนผู้รักชีวิต รู้เห็นอยู่ยอมเกรงกลัว ไม่กล้าจับเหล็กที่ร้อนหรือสรพิษหรือสัตว์ร้ายชนิดใด คนมีโอตตปปะยอมไม่กล้าแะต้องความชั่วอันเปรียบด้วยของร้อนหรือสรพิษหรือสัตว์ร้ายชนิดนั้น “ความเกรงกลัว หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติดุจริตของตน เช่น ตัวเองจะต้องเดือดร้อนเกิดความเสียหายเสียทรัพย์สินเงินทอง เสียอริสภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิตีเตียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น เป็นธรรมคุ้มครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มีโอตตปปะยอมกลัวที่จะทำความผิด ทำให้งดเว้นจากการประพฤติด่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้น เมื่อมีหิริโอตตปปะอย่างนี้แล้ว กฎหมายบ้านเมืองทุกมาตรา ก็จะไม่มีการกล้าทำผิด อย่างว่าแต่ธรรมเลย การอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ เป็นพรรคเป็นพวกหลายคนด้วยกัน ถ้ามีหิริโอตตปปะแล้ว ไม่มีอิจฉาริษยาเบียดเบียนซึ่งกันและกันมันก็เป็นสุขเท่านั้น หากคิดผิดประทุษร้ายเกิดความละอายและกลัวขึ้นมา นั้นธรรมเตือนขึ้นมาแล้ว เลยไม่กล้าทำความชั่ว ครั้นทำลงไปก็เป็นเหตุให้เดือดร้อนวุ่นวาย ตนเองเดือดร้อนเพราะทำชั่ว คิดชั่ว แล้วก็เป็นที่เหตุให้คนอื่นเดือดร้อนอีกด้วย”^{๒๗}

หลัก หิริโอตตปปะ เรียกรวมๆ กันว่า “ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป” ในทางพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นธรรมะสำคัญต่อการใช้ชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนี้มาก เพราะบุคคลที่ไม่ละอายแก่ใจต่อการกระทำผิด ไม่เกรงกลัวต่อผล ของการกระทำผิดแล้วนั้น บุคคลนั้น

^{๒๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

สามารถทำ สิ่งเลวร้ายได้ทุกชนิด สามารถสร้างความเดือดร้อน ความเสียหายให้แก่ตนเอง และผู้คนในสังคมได้ ไม่หยุดหย่อน เพราะเหตุนี้ โลกนี้ สังคมนี้ ต้องการธรรมะสองข้อนี้ปกป้องคุ้มครอง เรียกว่า เป็นธรรมโลกบาล หรือ ธรรมะที่คุ้มครองโลก ให้เกิดความสงบร่มเย็นเพราะมนุษย์เกิดความละอายต่อการทำชั่วต่างๆ จนสามารถอุปนิสัยให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และสร้างเกราะป้องกันภัยอันตรายที่จะก้าวกลายมาสู่ตนเองและผู้อื่นที่เป็นคนใกล้ชิด ดังพระดำรัสพระพุทธรองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ย่อมคุ้มครองโลก ๒ คือ หิริ ๑ โอตตปปะปะ ๑ ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้แล ถ้าธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก ใครๆ ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติว่า มารดา น้ำ ปู่ ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครู โลกจักถึงความ ส่ำส่อนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมูพวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็เพราะธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ โลกจึงบัญญัติคำว่า มารดา น้ำ ปู่ ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครูอยู่”^{๒๘} และพระผู้มีพระภาค ได้ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สุกกธรรม ๒ ประการนี้ย่อมรักษาโลก ๒ ประการเป็นไฉน คือ หิริ ๑ โอตตปปะปะ ๑ ภิกษุทั้งหลาย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าสุกกธรรม ๒ ประการนี้จะไม่พึงรักษาโลกไซ้ในโลกนี้ก็ไม่มีปรากฏว่า มารดา น้ำ ปู่ ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครู โลกจักถึงความปะปนกันไป เหมือนอย่างแพะแกะ ไก่สุกร สุนัข สุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่สุกกธรรม ๒ ประการนี้ยังรักษาโลกอยู่ ฉะนั้นจึงยังปรากฏว่า มารดา น้ำ ปู่ ภรรยาของอาจารย์หรือภรรยาของครูฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว ในพระสูตรนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่าถ้าสัตว์เหล่าใด ไม่มีหิริและโอตตปปะในกาลทุกเมื่อไซ้ สัตว์เหล่านั้นมีสุกกธรรมเป็นมูลปราศไปแล้วเป็นผู้ถึงชาติและมรณะ ส่วนสัตว์เหล่าใด เข้าไปตั้ง หิริและโอตตปปะไว้โดยชอบในกาลทุกเมื่อ สัตว์เหล่านั้นมีพรหมจรรย์ออกมา เป็นผู้สงบมีภพใหม่สิ้นไปแล้ว”^{๒๙} สอดคล้องกับพระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า “อาการปรากฏของศีล คือ ความสะอาด ซึ่งเมื่อมีศีลหรือปฏิบัติตามหลักศีลแล้ว กาย วาจา และใจย่อมสะอาดไม่มีมลทินให้หน้าดำหนิ ปทัฏฐานของศีล คือ หิริและโอตตปปะ ปทัฏฐาน หมายถึง เหตุใกล้หรือแบบแผนอันเป็นที่ตั้งสำหรับยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ หิริ คือความละอายชั่วกลัวบาป เป็นปทัฏฐานของศีลเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการรักษาศีลที่สำคัญเบื้องต้น เพราะหากไม่มีหิริและโอตตปปะ ศีลก็เกิดขึ้นไม่ได้”^{๓๐}

สรุปว่า การนำหลักธรรม ๒ ข้อนี้ มาปฏิบัติเพื่อเสริมคุณค่าให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ได้มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นการพัฒนาจิตอย่างถูกต้อง และเป็นการสะท้อนตนเองอยู่ตลอดเวลาในการทำให้จิตไวต่อสิ่งที่คิด พูด ทำ ว่าเป็นมงคลแล้วหรือไม่ หรือว่าเป็นอัมมงคล เป็นการเจริญภาวนาบ่มเพาะนิสัย เป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีความคิดสรุปร่วมกันว่า “ศีล ๕ ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ร่มเย็น และมีสันติภาพ นำความอบอุ่นให้กับครอบครัว สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคม สร้างความมีเสถียรภาพให้แก่ประเทศชาติ” มูลเหตุของการไม่รักษาศีล ๕ ของชาวพุทธ คือ ความเห็น

^{๒๘} อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕๕.

^{๒๙} ุตรายละเอียดได้ใน ขุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๒๐/๒๕๗.

^{๓๐} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), ศีล ๕ รักษาโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๘), หน้า๒๓.

ที่เป็นมิจฉาธิฐิ การรับรู้ และเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับศีล ๕ ของคนในสังคม ทำให้เห็นว่าการรักษาศีล ๕ ในสภาพของสังคมไทยปัจจุบันกลายเป็นเรื่องของอุดมคติ โดยเฉพาะ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นเรื่องยากที่จะใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้

๒. หลักสังคหัตถ์ ๔

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ทาน การให้
- ๒) ปิยวาจา วาจาอันเป็นที่รัก
- ๓) อตถจริยา การประพฤติที่เป็นประโยชน์
- ๔) สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ^{๓๑}

สังคหัตถ์ เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ โดยเป็นภาษาบาลีแยกออกเป็น ๒ ศัพท์ คือ สังคห ๑ วัตถุ ๑ สังคหแปลว่า สงเคราะห์ ช่วยเหลืออุดหนุน

- ๑) ทาน ให้ปันสิ่งของๆ ตนแก่ผู้ที่ควรให้ปัน
- ๒) ปิยวาจา เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน
- ๓) อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น
- ๔) สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอ ไม่ถือตัว^{๓๒}

พระพุทธองค์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสังคหัตถ์ว่าเป็นคุณธรรมที่ช่วยอุ้มชูโลก และเป็นหลักธรรมสำคัญในการสงเคราะห์ เกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสังคหัตถ์ ๔ ยังหมายถึง “คุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคีเป็นหลักธรรมให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ขอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไม่ตรีเติมน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข”^{๓๓} และหลักธรรมสังคหัตถ์นี้ใช้เป็นองค์ธรรมสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพราะเป็นหลักธรรมสำหรับใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ที่ประกอบด้วย

๑) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไม่ตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

^{๓๑}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐; อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๖๔/๓๘๑.

^{๓๒}สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), **สังคหัตถ์ ๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑.

^{๓๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๗.

๔) สมนัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอดันเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๓๔}

หลักสงเคราะห์ หรือเรื่องการสงเคราะห์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีลักษณะพฤติกรรมที่รู้จักแบ่งปัน รู้จักการให้ เสียสละ ยินดีในความสุขของผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไกล่เกลี่ยความแตกแยกในหมู่คณะ บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่นำเอาผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย

๑) ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน พระพุทธเจ้ามุ่งที่ธรรมทาน มากกว่า อมิสทาน (สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ) ธรรมทาน ให้การช่วยเหลือแนะนำ ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ซึ่งช่องทางให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาลงมือได้ด้วยตนเอง

๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะ อ่อนหวาน ที่ประกอบด้วยสัจจะ คือ ความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย

๓) อตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัตถจริยา คือการทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวงกว้าง ไม่จำกัดเฉพาะตนเองและญาติผู้ใกล้ชิด

๔) สมนัตตตา คือ ความมีตนเสมอ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ร่วมสุข ร่วมทุกข์ กันได้เสมอดันเสมอปลาย^{๓๕}

สรุปว่า หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นเครื่องมือใช้ยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักธรรมให้คนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกฝังเสริมเติมน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข หากผู้บริหารสถานศึกษาน้อมนำมาประยุกต์ปฏิบัติ นอกจากจะส่งเสริมความสามัคคีกลมเกลียวในชุมชนแล้ว ยังจะสร้างความมั่นคงให้กับสังคมและชุมชน โดยมีหลักศีล ๕ เป็นองค์ประกอบหลัก ชุมชนและสมาชิกในชุมชนจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีหลักศีล ๕ เป็นเครื่องชี้นำ

๓. หลักสาราณียธรรม ๖

หลักธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะแสดงถึงหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่ควรประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ซึ่งพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของ คุณธรรม หมายถึง ระเบียบ แนวปฏิบัติ ซึ่งมุ่งให้เกิดความผาสุก ความสงบสุขเนื่องด้วยสังคมส่วนใหญ่ ตลอดจนสภาพความดีงามทั้งหลายซึ่งฝังรากลึกอยู่ในจิตสำนึกของคนแต่ละคนและเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะ ส่วนจริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ต้องประพฤติ จะต้องประพฤติ อยู่ในรูปของปรัชญาการดำเนินชีวิต ที่ต้องคิดต้องนึก ภายใต้หลักธรรมอันหมายถึง สรรพสิ่งทุกอย่างทั้งที่เป็นสังขารที่มีใจครองและไม่มีใจครองล้วนแต่เป็นธรรมะทั้งสิ้น หรือ หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหรือที่ชื่อธรรมโดยตรงหรือมีชื่อ

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๒๕), หน้า ๓๙๕.

เรียกเป็นอย่างอื่น เช่น “ศีล วินัย หรือ หมายถึง ความจริง สรรพสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกเป็นจริงเป็นสัจจะ”^{๓๖} หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไว้ระลึกลึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกลึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย

๑) เมตตาการุณยธรรม ตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือ กัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวิจิตรธรรม ตั้งเมตตา วิจิตรธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตาโมกขธรรม ตั้งเมตตาโมกขธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่ประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคีได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วม ใช้สอย บริโภคทั่วกัน ขอนี้ใช้ อปปฏิวัตตโคกก็ได้

๕) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้สร้างภัยของหมู่คณะ

๖) ทิฐิสามัญญตา มีทิฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สันทุกข์หรือขจัดปัญหา ธรรม ๖ ประการนี้มีคุณ คือ เป็นสาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกลึง เป็นปิยกรณ ทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรณ ทำให้เป็นที่ระลึกลึงเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๓๗}

หลักการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมที่ดี เรียกว่า “สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกลึงกัน ๖ ประการ ดังนี้

๑) เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวิจิตรธรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตาโมกขธรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

๔) สาธารณโภคีได้มาแบ่งกันกินกันใช้คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

^{๓๖}ปัญญานันทะ ภิกขุ, ธรรมะประมวลพุทธธรรมที่สำคัญ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

^{๓๗}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

๕) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับตัวให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบ ร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๓๘}

สรุปว่า หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีการกล่าวถึง การช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าละลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี สังคมและชุมชนควรนำมาปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลดีแก่เพื่อนร่วมงานและการบริหารงานในสังคมและชุมชน ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๔. หลักอภิธานิยธรรม ๗

หลักธรรมอภิธานิยธรรมเป็นหลักธรรมหมวดที่ ๓ แห่งมหาปรินิพพานสูตรที่ว่าด้วย “มหาปรินิพพาน”ว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุ เวเทหิบุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี รับสั่งว่า “เราจะโค่นล้มพวกวัชชีผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ ให้พินาศย่อยยับ” พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุ เวเทหิบุตร รับสั่งเรียกวาสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ แคว้นมคธมาตรัสว่า “มาเถิด พราหมณ์ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถุ เวเทหิบุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชีมีรับสั่งอย่างนี้ว่า เราจะโค่นล้มพวกวัชชีผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ให้พินาศย่อยยับ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงจำคำพยากรณ์นั้นให้ดีแล้วมาบอกเรา เพราะว่าพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ตรัสคำเท็จ”^{๓๙} หลักการเกี่ยวกับการหมั่นประชุมกันเนื่องนิตยในหลักอภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ถือเป็นธรรมที่ปฏิบัติแล้วจักไม่นำไปสู่ความเสื่อมไม่เกิดความหายนะแห่งองค์กร จะมีแต่ความเจริญข้อสนับสนุนอภิธานิยธรรม ๗ ประการในข้อที่ ๑ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตยไว้ตาม “หลักอภิธานิยธรรม ๗” และการประชุมแม้จะมีข้อปลีกย่อยมากแต่สรุปโดยลักษณะได้ ๖ ข้อ ดังนี้

๑. หลักอภิธานิยธรรมข้อที่ ๑

๑) ลักษณะที่ ๑: การประชุมปรึกษาหารือหรือพิจารณาหรือเพื่อรับทราบประกอบด้วย

(๑) การประชุมปรึกษาหารือหรือพิจารณาหรือเพื่อรับทราบ

(๒) ประชุมชี้แจงสั่งการมอบงานหรือนโยบาย

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๓๙} อ.จ. สดต.ก. (ไทย) ๒๓/๒๒/๓๒-๓๖.

- (๓) ประชุมอบรมหรือประชุมเชิงวิชาการหรือเชิงปฏิบัติการ
- (๔) ประชุมสัมมนา
- (๕) ประชุมปฏิบัติการกิจ
- (๖) ประชุมสังสรรค์หรือสร้างสรรค์ความสามัคคี
- ๒) ลักษณะที่ ๒: การประชุมที่จัดขึ้นประกอบด้วย
 - (๑) เพื่อนำชี้แจงเรื่องที่ควรแนะนำชี้แจง
 - (๒) เพื่อสั่งการในเรื่องที่ควรสั่งการ
 - (๓) เพื่อมอบงานใดๆ ให้รับไปปฏิบัติ
 - (๔) เพื่อให้รับทราบนโยบายประกอบด้วย
 - (๑) เพื่ออบรมให้ได้รับความรู้ในเชิงวิชาการ
 - (๒) เพื่อฝึกอบรมให้เกิดทักษะในการปฏิบัติการ

๓. ลักษณะที่ ๓: หมายถึง การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งทั้งที่อยู่ในวงงานรับผิดชอบหรือเรื่องโดยทั่วไป เพื่อหาข้อสรุปแต่ผลของการประชุมเป็นเพียงข้อเสนอแนะผู้เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้เพื่อให้รับทราบนโยบาย

๔. ลักษณะที่ ๔: หมายถึง การประชุมที่ร่วมกันกระทำการณีกิจทั้งที่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งในกรณีกิจทั่วไป

- ๕. ลักษณะที่ ๕: หมายถึงการประชุมพบปะสังสรรค์ ประกอบด้วย
 - ๑) เพื่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวกัน
 - ๒) เพื่อให้เกิดพลังแห่งความสมัครสมานสามัคคี

ลักษณะที่ ๖: การประชุมทุกลักษณะย่อมมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- ๑) เพื่อยุติหรือชี้ขาดปัญหาใดๆ
 - ๒) เพื่อให้รับทราบนโยบายคำชี้แจงคำสั่งหรือแนวการปฏิบัติ
 - ๓) เพื่อพัฒนาทางวิชาการและการปฏิบัติ
 - ๔) เพื่อวิจัยข้อมูลและหาข้อสรุป
 - ๕) เพื่อดำเนินการกิจในความรับผิดชอบ
 - ๖) เพื่อสร้างสรรค์ความสามัคคี
- แต่เมื่อเย็นให้สั้นลงคงได้ ๒ ประการ คือ
- ๑) เพื่อป้องกันความเสื่อม
 - ๒) เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า^{๔๐}

หลักการบริหารนิยม คือป้องกันความเสื่อม และเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าจึงนับว่าบริหารนิยมนั้นควรค่าแก่การที่จะเป็นที่สนใจในการนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติยึดเป็นธรรมาภิบาลในองค์กรที่ทรงคุณค่า ยิ่งได้ทำงาน เสนอถึงหลักการประชุมกันอย่างเนืองนิตย์ไว้ว่า การหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์คือธรรมข้อแรกในหลักการบริหารนิยม ๗ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ให้ไว้และดูเหมือนคนทำงานในยุคสมัยนี้ก็นิยมการประชุมกันเป็นนิตย์เพราะเป็นการได้พูดคุยบ่อยๆ งานก็จะ

^{๔๐} พระธรรมปรีชาโชติ (วรวิทย์ องค์กรมโม), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

ก้าวหน้าไปด้วยดีนอกจากนี้ การประชุมกันเนื่องด้วยยังเป็นการสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยน ความรู้ระดมสติปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือเพื่อหาทางแก้ไขปัญหายาก ส่วนอย่างไรก็ตามการประชุมรวมหมู่คณะเป็นเนื่องด้วยถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงรักษาองค์กรให้มีอุดมการณ์ร่วมกันในระยะยาว ทั้งนี้เพราะการรวมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาจะทำให้สมาชิกขององค์กรเกิดความรู้สึกที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างน้อย ๓ ประการ ดังนี้

๑. รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าขององค์กร
๒. รู้สึกว่าตนมีโอกาสนในการสร้างสรรค์องค์กร
๓. รู้สึกว่าตนเป็นผู้รับผิดชอบองค์กร^{๔๑}

องค์กรใดที่สมาชิกมีความรู้สึกที่ดีทั้ง ๓ ประการนี้ย่อมจะนำไปสู่ความมีอุดมการณ์เป็นหนึ่งเดียวกันและพร้อมที่จะพิทักษ์ปกป้องรักษาองค์กรอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถแม้แต่ชีวิตก็อุทิศให้กับองค์กรได้นี้คืออานุภาพของการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอของหมู่สงฆ์ “ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอยู่ในโลกนี้ยาวนานกว่าสองพันห้าร้อยปีแล้ว”^{๔๒}

๒. หลักอภิธานิธรรมข้อที่ ๒ พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่จะพึงทำ “ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะทั้ง ๓ วาระนี้ เป็นการแสดงออกถึงเอกภาพของหมู่คณะหรือความพร้อมใจเป็นหนึ่งเดียวกันของสมาชิกทั้งหมู่คณะ ยินดีเต็มใจที่จะร่วมเป็นร่วมตายกันทั้งในยามทุกข์และในยามสุขเพื่อแบกรับภารกิจของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายและกำหนดเวลา ขณะเดียวกันหากยามใดที่มีภัยอันตรายมากล้ำกรายสมาชิกทั้งหมดต่างก็พร้อมใจกันพิทักษ์รักษาองค์กรให้ผ่านพ้นอุปสรรคและวิกฤติอันตรายไปได้อย่างปลอดภัยและสง่างามโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากใดๆ ทั้งสิ้นนี้คือ อานุภาพแห่งความเป็นเอกภาพของหมู่คณะซึ่งทำให้องค์กรมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน”^{๔๓} การพร้อมกันประชุมและพร้อมกันเลิกประชุมก็ควรร่วมกันประชุมพร้อมกันเลิกประชุมก็เลิกพร้อมกันไม่หนีประชุม รับผิดชอบประชุมก็อยู่จนเลิกไม่ใช่วินิจฉัยประชุมเสร็จก็หายไปได้รู้ว่าเขาประชุมกันเรื่องอะไร มอบหมายภารกิจอะไรให้ใครบ้างจะได้ติดตามงานกันได้ถูกต้องข้อนี้ทำได้ องค์กรไหนๆ ก็เข้มแข็งเพราะว่า “การประชุมพร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพรียงกันปฏิบัติของหมู่คณะมีความรับผิดชอบร่วมกันดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงและเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี”^{๔๔}

๓. หลักอภิธานิธรรมข้อที่ ๓ ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม ในพุทธศาสนา “สิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้แล้วใครๆ ไม่พึงถอน คือ ไม่ตัดออกไม่ยกเลิก แม้บางข้ออาจไม่เหมาะสมแก่กาลสถานที่ ก็มีพระพุทธาณุญาตพิเศษไว้แล้วจึงไม่จำเป็นต้องถอนสิกขาบทใดๆ ทั้งสิ้นเหมือน

^{๔๑}ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์, การประชุมอย่างสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

^{๔๒}พระภิกษุญาณวชิโรดม (เผด็จ ทตตชีโว), ความรู้ประมณฐานรากของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: พีพีพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

^{๔๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๔๔}พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต), อภิธานิธรรม, (กรุงเทพมหานคร: หจก. ดวงกลมปรี้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

กฎหมายทางพระราชอาณาจักร ใครๆ ไม่พึงถอนเพราะถ้าต่างคนต่างเลิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ตามความต้องการของตน ผลสุดท้ายก็ไม่มีอะไรเหลือเป็นหลักไว้ควบคุมหมู่คณะ พระศาสนาก็ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เหมือนกฎหมายถ้าต่างคนต่างถอนทีละมาตราไม่ซ้าก็หมด ประเทศชาติบ้านเมืองไม่มีกฎหมายก็เหมือนบ้านเรือนไม่มีชื่อไม่มีแปกมีแต่พินาศ”^{๔๕} การไม่บัญญัติสิ่งที่ได้บัญญัติไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ว่าสำหรับข้อนี้ถือเป็นความมั่นคงสูงสุดของพระพุทธศาสนา เปรียบเหมือนประเทศชาติจะมั่นคงสูงสุดก็ต้องมีบทบัญญัติที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นแม่บทกฎหมายสูงสุดที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม ใครจะละเมิดมิได้จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามใจชอบมิได้เพราะรัฐธรรมนูญคือโครงสร้างของระบอบการปกครองประเทศ

๔. หลักอภิธานิยธรรมข้อที่ ๔ มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาการให้ความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาองค์กรใดๆ ย่อมมีผู้นำหากเราให้เกียรติผู้นำเชื่อฟังกันปฏิบัติตามความคิด (ที่ดีที่ถูกต้อง) ของผู้นำเดินไปในกรอบในทิศทางเดียวกันไม่ลบล้างผู้นำ ความมั่นคงในองค์กรก็เกิดขึ้น นอกจากนี้การให้ความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาอภิธานิยธรรมข้อที่ ๔ ให้ความเคารพภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์และรับฟังถ้อยคำของท่าน สำหรับข้อนี้มุ่งใช้การเคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นหัวใจในการปกครองสงฆ์ กล่าวคือในพระภิกษุสงฆ์หมู่หนึ่งๆ ที่บวชกันมานานจะประกอบด้วยสมาชิก ๔ ประเภท คือ

๑) พระเถระผู้บวชมานานและมีอายุมาก

๒) พระเถระผู้มีพรรษามาก

๓) พระอุปัชฌาย์ผู้เป็นสังฆบิดร

๔) สังฆปริณายกผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้าและมีอำนาจในการปกครองสงฆ์หมู่นั้น การที่สงฆ์ยังปกครองกันอยู่ได้ก็เพราะอาศัยความเคารพอยู่ ๒ สถานะ คือ

(๑) ด้านการปกครองที่อาศัยความเคารพนับถือเชื่อฟังตามฐานะของท่านผู้มีอำนาจที่ได้รับการแต่งตั้งนั้น

(๒) ในด้านความประพฤติที่อาศัยความเคารพเชื่อฟังท่านผู้มีอายุพรรษามากกว่า ผู้สามารถเป็นต้นแบบความประพฤติให้กับเราได้ดังนั้นการปฏิบัติด้วยความเคารพนับถือและเชื่อฟังถ้อยคำของพระเถระผู้ใหญ่เช่นนี้ย่อมทำให้การปกครองสงฆ์มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะมีพระเถระผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นต้นแบบด้านความประพฤติเป็นผู้ชี้ทำงาน และเป็นต้นแบบด้านการปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุผลนิพพานนี่คืออานุภาพของการปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น “การเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาเจริญก้าวหน้าในอาชีพโดยอาจส่งไปอบรมสัมมนาค้นคว้าวิจัย สนับสนุนให้ผู้ได้บังคับบัญชาแต่ละคนได้ทำงานที่เหมาะสมแก่ตนทั้งด้านความสามารถและบุคลิกภาพเพื่อให้ทำงานได้ด้วยดีและมีความสุขในงาน สื่อสารกับผู้ได้บังคับบัญชาอย่างชัดเจนเมื่อต้องการให้ทำงานใดหรือปฏิบัติอย่างไรหลีกเลี่ยงการสื่อสารทางเดียวให้มากที่สุด รักษาผลประโยชน์ของผู้ได้บังคับบัญชาเพื่อให้ทุกคนอยู่ได้อย่างไม่ลำบากและเป็นสุขซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาเสียสละและทำ

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๔-๑๘๕.

ประโยชน์ให้หน่วยงานเพิ่มขึ้น ยกย่องผู้ได้บังคับบัญชาให้ปรากฏแก่ผู้อื่นเมื่อเขาทำดีแต่เมื่อมีสิ่งผิดพลาดเกิดขึ้นควรเชิญเข้าพบพูดคุยเป็นการส่วนตัวในบรรยากาศของความจริงใจ”^{๕๖}

๕. หลักอุปทานิยธรรมข้อที่ ๕ ให้ความเคารพต่อเพศสตรี การให้ความเคารพต่อเพศสตรีข้อนี้สำคัญมิใช่น้อยเพราะเตือนเพราะห้ามมิให้ล่วงเกินบุตริยาของใครเรื่องบุตริยาของผู้ร่วมงานของคนอื่น ควรให้เกียรติกันไม่นินทาว่าร้ายหรือพูดถึงกันในทางไม่ดี “เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ ในองค์กรใดๆ ก็ตามหากเว้นหากละไม่ปฏิบัติเช่นนี้เสียได้ย่อมมีแต่ความสงบย่อมมีแต่ความสามัคคี อย่าลืมนึกว่าลูกเมียมีอิทธิพลต่อจิตใจของทุกคน การให้ร้ายการนินทาว่ากล่าวมีผลกระทบต่อผู้นำและบุคคลากรในองค์กร องค์กรใดมีเรื่องเช่นนี้มากๆ ย่อมขาดความมั่นคงอย่างไรก็ตามการให้ความเคารพต่อเพศสตรีไม่ทำไม่พูดไม่คิดอะไรตามอำนาจของความอยากอันธรรมดาปุณฺชนทุกคนยังมีค้นหาคือความอยากจึงจำเป็นต้องระวังตนคอยข่มจิตตนอดทนต่อความอยากไม่ปล่อยให้จิตตกอยู่ภายใต้อำนาจความอยากนั้นเมื่อควบคุมจิตได้ก็ไม่ทำไม่พูดไม่คิดด้วยอำนาจความอยากก็ถือว่าไม่ลุ่มอำนาจแก่ความอยากก็มีแต่ความเจริญ”^{๕๗}

๖. หลักอุปทานิยธรรมข้อที่ ๖ ให้ความเคารพต่อสถานที่ การให้ความเคารพต่อสถานที่สำคัญหน่วยงาน คนไทยส่วนมากนับถือถึงความสำคัญของสถานที่ที่อยู่ไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือที่ทำงานหากใครไม่เชื่อถือ ใครดูถูกของที่คนอื่นในองค์กรเขาเชื่อถือหรือเช่นไหว้บูชา กราบไหว้อยู่ก็ต้องเกิดอาการขัดใจกันองค์กรก็อยู่ไม่ได้ข้อนี้หมายรวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนาซึ่งคนในองค์กรจักต้องให้เกียรติกันไม่ลบหลู่ของของใครถือเป็นธรรมาภิบาลที่ต้องใช้จิตวิทยาเข้ามาช่วยเป็นอย่างดี

๗. หลักอุปทานิยธรรมข้อที่ ๗ ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน “การให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนองค์กรแต่ละแห่งในบ้านเมืองในชาติแต่ละชาติย่อมมีคนคิดคนอาวโส มีคนสำคัญซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อองค์กรนั้นๆ บุคคลเหล่านี้ถือเป็นหลักขององค์กร ซึ่งเป็นขุมความคิดขุมประสบการณ์เป็นสิ่งอันทรงคุณค่าขององค์กร ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ก่อให้เกิดรากฐานอันมั่นคงขององค์กร”^{๕๘} การต้อนรับและสร้างความประทับใจและค่านิยมแก่ผู้ที่มาเยือนได้ควรจัดสถานที่ให้เหมาะสมให้ความเอาใจใส่ต่อผู้มาติดต่อ การเตรียมการล่วงหน้าสำหรับผู้มาติดต่อควรเตรียมเอกสารให้พร้อม การต้อนรับผู้มาติดต่อที่นัดหมายไว้ล่วงหน้าควรเอ่ยชื่อได้ถูกต้อง การสนทนากับผู้มาติดต่อควรสนทนาในเรื่องทั่วไป การแนะนำ การขัดจังหวะควรใช้วิธีการขัดจังหวะที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ การรักษาเวลานัดหมายไม่ให้ล่วงเลยเวลาจนเกินไป “การขอเข้าพบของพนักงานในหน่วยงานหากผู้บังคับบัญชาไม่วางควรบอกให้เขากลับไปยังแผนกของตนเองก่อน เมื่อผู้บังคับบัญชาว่างแล้วจึงโทรเรียก การต้อนรับผู้มาติดต่อที่มีนัดหมายไว้ล่วงหน้าควรแสดงความเป็นมิตรเสมอ การปฏิเสธการขอเข้าพบโดยการปฏิเสธอย่างสุภาพ การปฏิบัติเมื่อผู้มาติดต่อกลับควรจัดทำสมุดทะเบียนผู้มาติดต่อให้เรียบร้อยเพื่อเป็นหลักฐานประจำวัน”^{๕๙}

^{๕๖} นันทรัตน์ จำปาแดง, การเป็นลูกน้องที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: วังอักษร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

^{๕๗} พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก), อธิบายธรรมวิภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาเมฆราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๖.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๕๙} สมศรี มงคลชัย, การบริการที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

สรุปว่า การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเสนอแนะทางในการแก้ไขปัญหารวมถึงการพิจารณาในเรื่องต่างๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและโดยเฉพาะการประชุมนั้นจะต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ไม่นำมาซึ่งมาเพื่อหน่วยหรือรื้อวฉานการพร้อมเพรียงกันประชุมและพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมนั้นผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องเข้าให้ตรงเวลาอยู่ร่วมประชุมจนครบกำหนดเวลาร่วมรับผิชอบหน้าที่ในการประชุมร่วมกันไม่หนีหายเอาความสบายใส่ตน การไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิมนั้นจะต้องมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้ทุกคนปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจจะต้องไม่ทำการยกเลิกหรือตั้งบัญญัติอื่นให้ขัดต่อของเดิมแต่หากการตั้งกฎใหม่ขึ้นมาแล้วเพื่อต่อของเดิมก็สามารถกระทำได้ การทำงานในหน่วยงานใดๆ ก็ตามบุคคลากรทุกคนทุกฝ่ายจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มศักยภาพหากพบปัญหาใดๆ ก็ยังมีบุคคลอื่นๆ ภายในองค์กรที่มีความรู้ความสามารถความถนัดที่แตกต่างกันไป การวางตนให้เหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ของตนย่อมทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกัน การยอมรับนับถือซึ่งกันและกันย่อมทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานที่ดีและมีประสิทธิภาพเป็นองค์กรที่ดีและมีความสุขในการทำงานทุกคนที่อยู่ในองค์กรเดียวกันจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันโดยเฉพาะการให้เกียรติต่อเพศสตรี โดยการไม่ทำร้ายไม่ประพฤติดนในทางชั่วสาวไม่กดขี่ทางเพศ ซึ่งจะทำงาน มาซึ่งความเสื่อมเสียต่อองค์กร ทุกสถานที่ที่มีสิ่งที่สำคัญและเป็นทีเคารพบูชาของคนในองค์กรนั้นๆ ทุกคนจะต้องให้ความเคารพไม่ดูหมิ่นหรือลบหลู่ การให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนนั้นจะต้องให้ความเคารพอย่างจริงใจมีการปฏิสันถารพร้อมทั้งเชื่อฟังคำแนะนำทำงาน จากท่านผู้รู้เหล่านั้นที่ได้มาเยือนถึงองค์กรของเรา จากการศึกษาหลักอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ข้อ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าหลักธรรมอปริหานิยธรรม ๗ เป็นธรรมที่ป้องกันความเสื่อมและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับทุกคนโดยเฉพาะองค์กรต่างๆ ที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าให้กับองค์กรผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเอาหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาปรับใช้กับการบริหารงานโดยจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้ได้ครบทั้ง ๗ ข้อ หลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือ ผู้บริหารบ้านเมือง

๔.๓ ยุทธศาสตร์การปลูกฝังหลักศีล ๕ สู่การปฏิบัติของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี

ศีล ๕ ถือเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สุด ของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะครอบคลุมการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างครบถ้วน มีความหมายเกี่ยวข้องกับมนุษย์ธรรมและความสงบสุข และเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญสำหรับผู้ขึ้นถือศาสนาพุทธ ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทย หรือแม้แต่ประเทศที่มีการนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ศีล ๕ นั้นถือเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สุดตามมาด้วย ศีล ๘ ศีล ๑๐ ไปจนถึง ศีล ๒๒๗ ข้อ สำหรับผู้ที่ถือครองสมณะเพศหรือพระสงฆ์ และมีเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับการกำเนิดหลักปฏิบัติดังกล่าวตั้งแต่เมื่อครั้งพุทธกาลที่ถือว่า “หลักปฏิบัติ” นี้มีความเชื่อมโยงกัน และครอบคลุมการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างครบถ้วน “ศีล” เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าสมสติราช ซึ่งมีอาจะระบุช่วงปีที่เกิดได้เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาแล้ว ในครั้งนั้นเป็นการเกิดขึ้นของศีลข้อที่ ๒ คือ ห้ามลักทรัพย์ จากนั้นศีลข้อที่ ๓ จึงเกิดตามมา คือ ห้ามประพฤติดนในกาม ซึ่งเมื่อเกิดการประพฤติดนในศีลทั้ง ๒ ข้อแล้วจึงเกิดเป็นการโกหก หลอกลวง ไม่ยอมรับ ไม่ยอมสารภาพผิดต่อขึ้นมา จึงเกิดเป็นศีลข้อที่ ๔ คือ ห้ามพูดเท็จ และเมื่อเกิดความขัดแย้ง

กันอย่างรุนแรงมากขึ้นถึงกับมีการฆ่าแกงกัน จึงเป็นที่มาของศีลข้อที่ ๑ คือ ห้ามฆ่าสัตว์ สำหรับศีลข้อที่ ๕ คือ ห้ามดื่มสุรา ตามตำนานเล่าว่าเป็นการประพาศที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ ได้มีคนเดินทางไปพบน้ำขังบริเวณตามง่ามไม้ เมื่อสังเกตนกที่ได้ดื่มน้ำนั้นเข้าไปแล้วเกิดอาการเมา พยายามจะตะเกียกตะกายบินขึ้นบนฟ้าไปให้ได้ คนที่พบจึงทดลองดื่มดูรู้สึกทึ่งว่าสนุกดี จึงได้นำที่พบนั้นไปศึกษา ส่วนประกอบ ต่อมาเมื่อศีลทั้ง ๕ ข้อก็ได้กลายมาเป็นบทบัญญัติของบ้านเมือง และของเหล่าบัณฑิต ในบางยุค บางสมัยที่โลกนั้นได้เจริญขึ้นในด้านจิตใจ ศีล ๕ ก็กลายเป็นธรรมะ ที่เรียกว่า กุศลธรรม หมายถึง ธรรมะของชาวแคว้นกุรุ ที่อยู่ในชมพูทวีปได้ยึดถือปฏิบัติกัน เมื่อเวลาผ่านไปได้สักระยะ พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงทำงาน บทบัญญัติเหล่านี้มาเป็นหลักในการประพาศปฏิบัติของพุทธบริษัท โดยเริ่มต้นจากอุบาสก อุบาสิกา นับว่าศีล ๕ นั้นเป็นเรื่องง่ายที่ยากต่อการปฏิบัติในหมู่ชาวไทย อาจเป็นเพราะว่าคนไทยนั้นมีความคุ้นเคยกับการปฏิบัติในทางตรงกันข้ามกับศีล ๕ ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ทำต่อเนื่องมาจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ทำให้เมื่อมายึดถือศีล ๕ ก็ไม่สามารถทำได้ทุกข้อ หรืออาจทำไม่ได้เลย”^{๕๐}

สาเหตุหลักของการเบียดเบียนกันในสังคมมนุษย์เพราะการไม่มีศีล ในพระไตรปิฎก อัครัญญสูตรได้แสดง “จุดกำเนิดของศีลกับพัฒนาการทางสังคม”^{๕๑} เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศีล ที่เป็นหลักการเบื้องต้นและขั้นกลางและขั้นสูงของการปฏิบัติที่จำเป็นต้องมีในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า “ระบบบรรณะไม่ใช่เป็นสิ่งที่แสดงความบริสุทธิ์ของบุคคล แต่ระบบบรรณะเป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ต่างๆ กันออกไปของ คนในสังคม เป็นระบบสังคมที่พึ่งพิงอาศัยกัน คุณค่าของคนไม่ควรแก่การสรรเสริญนั้นแท้ที่จริงแล้ว ขึ้นอยู่กับการกระทำที่ไม่ล่วงในบาปกรรมทั้งปวง ด้วยการประพฤติกายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต เป็นสิ่งที่สังคมยกย่อง และสรรเสริญ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดิฉินคาม การไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตพยาบาท ไม่เห็นผิด ทั้งหมดเรียกว่า ธรรมชา หรือ อริยธรรม”^{๕๒} หลักการที่เกี่ยวกับศีลในนี้ครอบคลุมหลักศีล ๕ เกือบทั้งหมด เว้น ข้อที่ ๕ การไม่ดื่มสุราเมรัย แสดงให้เห็นว่า สังคมมนุษย์ในอดีตให้ความยอมรับ และเห็นความสำคัญของศีล ในการใช้เป็นระเบียบการอยู่อาศัยร่วมกันโดยไม่เบียดเบียน ศีล จึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์เมื่อเริ่มสร้างสังคม ด้วยเหตุนี้ทำให้สังคมมนุษย์แตกต่างจากสังคมสัตว์ทั่วไป กล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติศีล ๕ เพราะนั้นเป็นเรื่องเก่าที่มีมานานแล้วคู่กับสังคมมนุษย์ แต่พระองค์ทรงทำงาน สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์มาสอนพร้อมทั้งชี้ให้เห็นความสำคัญ และสร้างจิตสำนึกให้อยากปฏิบัติตาม และแสดงให้เห็นว่า ศีล ๕ มิใช่แต่เป็นเพียงความประพฤติที่ดีงาม เป็นกุศลธรรมในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติในระดับสังคมด้วย หากว่าสังคมหมู่ใดก็ตามมีผู้ที่ผิดศีล ไม่ว่าจะเป็นข้อใดก็ตาม ย่อมนำพาซึ่งความเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคมให้แผ่ขยายออกไปมากขึ้น ประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตคือ ศีล ๕ ในระดับบุคคลนั้น ข้อที่หนึ่งนาทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการผิดศีล เหนียวนาให้เกิดการละเมิดศีลข้ออื่นตามมา สาเหตุเป็นเพราะการบริโภคที่ไม่รู้จักพอของมนุษย์ ประกอบกับเมื่อทรัพยากรในโลกมีอยู่จำกัด ไม่เพียงพอ หรือขาดแคลน การลัก

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาชะโลม ปญญาวิโร ป.ธ.๙, เจ้าคณะอำเภอห้วยกระเจา, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๑} ดุราลละเอียดยได้ใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕-๑๓๗/ ๕-๑๐๑.

^{๕๒} ดุราลละเอียดยได้ใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕/ ๕- ๖.

ขโมยย่อมปรากฏให้เห็นจากการเห็นแก่ตัว และสัญญาติญาณในการเอาตัวรอดของมนุษย์ที่ยังตกอยู่ภายใต้กิเลส และตัณหา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำในสังคมที่ควรนำเรื่องนี้มาตระหนัก และวางแผนเพื่อให้ประชาชนสามารถกินดี อยู่ดี แก้ปัญหาปากท้องให้ได้เสียก่อน ศีล ๕ จึงนำมาซึ่งความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ และยังนำความสันติมาสู่สังคมนั้น ๆ ให้ปราศจากการเบียดเบียนและกัน ไม่ว่าทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ เป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากที่ตัวเรา สังคมที่สันติสุขด้วยศีล ๕ นั้นมิใช่สังคมแห่งความฝัน แต่เป็นสังคมที่สามารถเป็นจริงได้หากว่าเริ่มต้นที่ผู้นำในสังคมพร้อมใจกันน้อมนำศีล ๕ มาใช้กับชีวิตตน และส่งเสริมคนรอบข้างให้มีศีล เพราะว่า “ศีล คือ ระเบียบข้อห้ามให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจาให้เป็นปกติ”^{๕๓} “ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติที่มนุษย์ทำงาน ไปยึดถือให้อยู่เป็นสุขในสังคม”^{๕๔} “ศีล คือ ข้อปฏิบัติที่มนุษย์ทำงาน ไปยึดถือปฏิบัติให้อยู่ในครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข”^{๕๕} “ศีล แปลว่า ปกติ เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของพุทธศาสนา ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ผู้ปฏิบัติ ให้ทำดีเว้นชั่วทั้งปวง ตามบัญญัติศีลทั้ง ๕ ข้อ”^{๕๖} “ศีล แปลว่า ปกติ เป็นข้อห้ามทางศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ให้ตนเอง สังคมอยู่อย่างสงบ ไม่วุ่นวาย เว้นชั่ว ทำดี มีจิตใจแจ่มใส”^{๕๗} “ศีล คือ ข้อห้ามซึ่งจะใช้คู่กับคำว่า ธรรม ซึ่งมีความหมายว่าสิ่งควรปฏิบัติ เมื่อทำงาน มารวมกันคือ ศีลธรรม (Morality) หมายถึงการประพฤติในสิ่งที่ดีที่ชอบทั้งศีลและธรรม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมระดับต้นสำหรับสมาชิกในสังคมได้ใช้ปฏิบัติหรือประพฤติให้เกิดความสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทะเลาะ ไม่กดขี่ข่มเหงกัน”^{๕๘} “ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุม กาย วาจา ใจ ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม เพื่อเป็นเกราะป้องกันตนเองไม่ให้กระทำชั่ว”^{๕๙} “ศีล คือ ระเบียบปฏิบัติของพุทธศาสนา ข้อห้ามให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ”^{๖๐}

หลักศีล ๕ เป็นเครื่องบ่งชี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยสามารถแบ่งการประพฤติปฏิบัติที่สามารถจำแนกความเป็นมนุษย์และสัตว์ได้อย่างชัดเจนได้ ดังนี้

ศีล ๕ ข้อที่ ๑: การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ โดยปกติของมนุษย์แล้วจะไม่ฆ่ากันเอง ยกเว้นกรณีศึกสงคราม นั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ อาทิ เสือ หรือสิงโต ที่เวลาหิวก็จะไล่ล่าสัตว์อื่นเพื่อทำงาน มาเป็นอาหารทันที ทำให้สามารถแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ได้อย่างชัดเจน

ศีล ๕ ข้อที่ ๒: การงดเว้นจากการลักขโมย ปกติของมนุษย์จะไม่คิดขโมย หรือลักทรัพย์สินของใคร ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมจับต้องได้ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ เพราะมนุษย์มีความรอบรู้ในเรื่องของ กรรมสิทธิ์ว่า นั่นของเรา นี่ของเรา แต่กับสัตว์เดียรฉานนั้นไม่รู้

^{๕๓} สัมภาษณ์ วรินทร์ มีความเจริญ, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ วิมล กำเนิดกาญจน์, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์ ศิริวิมล พิมพ์กาญจนกุล, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ สุพิชญา กสิตุลา, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ สุรัตน์ พุทธิไพบูลย์, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ กิตตินันท์ อรรถบพท, นายอำเภอท่ามะกา, ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ กิตติวุฒิ กลั่นแก้ว, นักพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ฤทธิราช, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

ยกตัวอย่าง เวลาที่สุนัขกำลังเห็นแมวกินปลาอยู่ ถ้ามันมีความคิดที่อยากได้มันก็จะเข้าไปแย่งเลยทันที ฉะนั้น ถ้าใครลักขโมย หรือจี้ปล้นทรัพย์สินของคนอื่นก็แสดงว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาได้สูญเสียไปแล้ว

ศีล ๕ ข้อที่ ๓: การงดเว้นจากการประพฤติดิในกาม มนุษย์เป็นผู้ที่รู้จักควบคุมความต้องการของตัวเอง รู้ถูกผิด รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ อาทิ เมื่อสุนัขเพศผู้ถึงคราวที่ฮอร์โมนเพศทำงาน มันจะเข้าไปกัดเพื่อแย่งตัวเมียจากตัวผู้ตัวอื่น แต่มนุษย์ปกติกลับไม่ประพฤดิเช่นนั้น

ศีล ๕ ข้อที่ ๔: การตั้งใจงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ คำส่อเสียด เพื่อเจ้าเพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะไม่หลอกหลวง และเบียดเบียนซึ่งกันและกันด้วยวาจา หรือคำพูด ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ อาทิ สุนัขที่อยู่ในบ้าน เมื่อมีสุนัขตัวอื่น หรือนุ้ยคนอื่นเดินผ่านมา มันจะส่งเสียงเห่าในทันที แต่มนุษย์เราโดยปกติไม่ได้เป็นเช่นนั้น ที่อยู่ดีๆ เราจะด่า หรือว่าใครโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ศีล ๕ ข้อที่ ๕: ตั้งใจตั้งใจงดเว้นจากดื่มสุรา เพราะตามปกติ สัตว์ใหญ่ก็มีพลังกำลังมากกว่ามนุษย์ แต่มันบังคับทิศทางเคลื่อนที่ไม่ค่อยได้ เพราะไม่มีสติสำหรับควบคุม สัตว์จึงไม่สามารถเป็นกำลังกายที่เกิดเป็นคุณงามความดี หรือการช่วยเหลือผู้อื่นได้ แตกต่างจากมนุษย์ ที่มีสติสัมปชัญญะที่จะควบคุมการกระทำของตัวเอง ทำให้สามารถทำงาน พละกำลัง หรือกำลังกายที่เรา มีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือกระทำความดีได้อย่างมากมาย แต่เมื่อใดที่มนุษย์ดื่มสุรา หรือของมึนเมาเข้าไป ก็จะทำให้ตนเองนั้นขาดสติ ขาดความยับยั้งชั่งใจจนก่อให้เกิดการประพฤดิในสิ่งที่ไม่ควรทำได้ ซึ่งศีลข้อที่ ๕ นี้เป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพราะคนที่ขาดสติสามารถทำความชั่ว รวมไปถึงการประพฤติดิในศีลข้ออื่นๆ ได้ด้วย

ในมิติเดียวกันนี้ จึงอนุมานได้ว่า ศีลเป็นกระบวนกิดกันไม่ให้มนุษย์กระทำความชั่วร้าย เป็นข้อห้ามทางกายวาจาใจ โดยผู้มีให้ทัศนะไว้ว่า “ศีล แปลว่า ข้อห้ามทางพระพุทธศาสนา ที่องค์พระศาสดากำหนดไว้ เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความสุข ความสงบทั้งทางกาย วาจา และใจ”^{๖๑} “ศีล คือ ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น รักษาศีล ๕ ศีล ๘ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เป็นธรรมข้อ ๑ ในทศพิธราชธรรม”^{๖๒} “ศีล แปลว่า ข้อละเว้นจากการทำชั่ว”^{๖๓} “ศีล คือ ข้อควรปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาและมีอยู่แล้วในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของชุมชน สังคม โลก โดยเฉพาะศีล ๕ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ สันติและเป็นสุข ผู้ที่ปฏิบัติอยู่ในศีลในธรรมจะมีอันสงบสุข ชีวิตสงบสุข ไม่วุ่นวายเดือดร้อน เพราะมีสติในการเว้นชั่ว ทำดี จิตใจบริสุทธิ์”^{๖๔} “ศีล คือ ความเป็นปกติ ที่ทำให้เกิดความเย็น ความเป็นระเบียบทางกาย วาจา ใจ ก่อให้เกิดธรรมและวินัย ใช้เพื่อขัดเกลากิเลสและพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี”^{๖๕} “ศีล คือ ข้อปฏิบัติที่มนุษย์ทำงาน ไปยึดถือปฏิบัติให้อยู่ในกรอบคร้ว

^{๖๑} สัมภาษณ์ ปุณยวีร์ ปุณยศิริ, นักทรัพยากรบุคคล เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พิสนต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พุฒิพงศ์ สังข์สวัสดิ์, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๔} สัมภาษณ์ มนัส ภาคภูมิ, ๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ รุ่งโรจน์ ต้นวัฒนวิทย์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

และสังคมอย่างมีความสุข”^{๖๖} “ศีล คือ ระเบียบปฏิบัติของพุทธศาสนา ข้อนำให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ”^{๖๗} “ศีล คือ การสำรวมอย่างมีสติ ทางกาย วาจา ด้วยความรู้ ความอดทนและความเพียรพยายาม การกระทำตามปกติที่ก่อให้เกิดความสงบสุขและสันติ”^{๖๘} “และ “ศีล คือ ข้อปฏิบัติ ความตั้งใจในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ที่จะประพฤติปฏิบัติในทางกาย วาจา ใจให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ไม่ประพฤติดุคหรือปฏิบัติในทางไม่ดี ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ในสังคม”^{๖๙}

สำหรับศีล ๕ อันเป็นศีลขั้นต่ำสุดของชาวพุทธ แต่ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมในปัจจุบันที่ห้อมล้อมด้วยลัทธิกามนิยม จึงเป็นเหตุให้สังคมชาวพุทธกลายเป็นส่วนน้อยที่จะรักษาศีล ๕ ไว้ได้อย่างครบถ้วน หากสังคมใดสมาชิกต่างลุล้ำสิทธิอื่นจากการล่วงละเมิดศีล ๕ สังคมย่อมจะวุ่นวายเพราะการโต้ตอบถึงความชอบธรรมตามหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน และมูลเหตุของการกำเนิดแห่งศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นเรื่องเล่าระบุถึงที่มา และพัฒนาทางสังคมของมนุษย์เป็นระบบคำสอนที่แสดงเกี่ยวกับคำสอนในข้อปฏิบัติของมนุษย์ คือ ศีล ๕ ว่า “ศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติที่มนุษย์ทำงาน ไปยึดถือให้อยู่เป็นสุขในสังคม”^{๗๐} “ศีล ๕ แปลว่า การกระทำที่ควรละเว้น ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดความเรียบร้อย ดีงาม”^{๗๑} “ศีล ๕ แปลว่า ข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดสิ่งดีงาม”^{๗๒} “ศีล ๕ แปลว่า ปกติ เป็นข้อควรละเว้น”^{๗๓} “ศีล ๕ แปลว่า ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในพุทธศาสนาเพื่อควบคุมความประพฤติทาง กาย วาจา ใจให้ตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นพื้นฐานความดี เพื่อควบคุมความประพฤติให้อยู่ในความดี มีสันติสุข”^{๗๔}

ศีล ๕ เป็นหลักพื้นฐานของผู้ครองเรือน มีเป้าหมายเพื่อการเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ “การไม่เบียดเบียนกัน อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความหมายกว้าง รับรู้และเข้าใจกันอย่างน้อยนี้จึงทำให้ศีล ๕ เป็นเรื่องใกล้ตัว แต่เป็นเรื่องที่เข้าใจกันน้อย ความเข้าใจผิดในเรื่องศีล ๕ ส่วนใหญ่เป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อนของชาวพุทธ ส่งผลให้ภูมิปัญญาแบบพุทธกลายเป็นส่วนเกินในสังคม ไม่ใช่ความรู้เรื่องการรักษาศีล ๕ แก้ปัญหาให้บุคคล รวมถึงระบบสังคมไม่ได้ แต่เป็นเพราะที่ผ่านมามีคนจำนวนมากไม่เข้าใจแก่นแท้ของคำสอนเรื่องศีล ๕ อันเป็นเรื่องที่ควรจะให้มีความสำคัญเป็นอันดับแรก”^{๗๕} และมีทัศนะที่สนับสนุนในประเด็นนี้ว่า “ศีล แปลว่า ความปกติทางกายและวาจา”^{๗๖}

^{๖๖} สัมภาษณ์ ศรสิทธิ์ ชัยบุตร, ผู้อำนวยการกองช่าง เทศบาลตำบลดอนขมิ้น, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ สมาน วิเศษสิงห์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ สิริวิชญ์ เห็นประเสริฐแท้, กำนันตำบลดอนขมิ้น, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พ.ต.อ.ประสม หงส์โต, ผกก.สภ.ลูกแก้ว, ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนสุตาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอยะโฮต, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนสุตาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอยะโฮต, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูสุตกาญจนวงศ์, เจ้าคณะตำบลทุ่งสมอ-ดอนเจดีย์, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนกิจธารัง, เจ้าคณะตำบลท่าเสา เขต ๒, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนกิจโสภณ, เลขานุการที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี, ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๗๕} ศีลปาโล, ศีลห้า ฉบับผู้มีธรรมาจริ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนกิตติชัย, เจ้าอาวาสวัดวังกร่างราษฎร์บำรุง, ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

“ศีล คือ ข้อควรงดเว้น ๕ ประการตามหลักพุทธศาสนา”^{๗๗} “ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในพุทธศาสนาเพื่อควบคุมความประพฤติทาง กาย วาจา ใจให้ตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นพื้นฐานความดี เพื่อควบคุมความประพฤติให้อยู่ในความดี มีสันติสุข”^{๗๘} “ศีล แปลว่า ข้อกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติ ทางกายและวาจาให้ตรงตาม”^{๗๙} “ศีล แปลว่า ข้อควรละเว้นทาง กาย วาจา ๕ ประการ”^{๘๐} “ระเบียบ ข้อห้ามให้ผู้ปฏิบัติสำรวม กาย วาจาให้เป็นปกติ”^{๘๑} “ข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ ทำให้ก่อให้เกิดสุขในตนเองและสังคม”^{๘๒} “ข้อละเว้นจากการทำชั่ว ทำแต่ความดีในทางพุทธศาสนา”^{๘๓} “ข้อกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติ ทาง กายและวาจาให้ตรงตาม”^{๘๔} “ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นปกติกาข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน ๕ ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ในสังคม”^{๘๕} “ศีล แปลว่า ปกติ เป็นข้อควรละเว้น”^{๘๖} “หลักธรรมการละเว้นความชั่วของพุทธศาสนา”^{๘๗} “ข้อห้ามให้มีความประพฤติดีงาม เป็นคติเตือนใจให้จดจำตามในพุทธศาสนา ตามคำสอนอาทิ อย่าฆ่าสัตว์ อย่าลักทรัพย์”^{๘๘} “ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดความเรียบร้อยดีงามต่อตนเองและผู้อื่น”^{๘๙} “ข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ ทำให้ก่อให้เกิดสุขในตนเองและสังคม”^{๙๐} “ศีล แปลว่า การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย งดงามเป็นปกติ”^{๙๑} “การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ หมายถึง ความประพฤติกายและวาจาให้สุภาพเรียบร้อยเพื่อรักษาสันติสุขแห่งประชุมชน”^{๙๒} “ศีล แปลว่า การปฏิบัติในสิ่งที่ดีในพุทธศาสนา ละเว้นการทำชั่ว เป็นพื้นฐานการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตให้เป็นคนดี”^{๙๓} “ศีล คือ การสำรวมกาย วาจา ใจ หมายถึงข้อปฏิบัติตน”^{๙๔} “ศีล แปลว่า ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในพุทธศาสนาเพื่อควบคุมความประพฤติทาง กาย วาจา ใจให้ตั้งอยู่ในความดีงาม

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนธรรมวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลท่ามะกา, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนบุญญานุรักษ์, เจ้าคณะตำบลสิงห์, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนปัญญาภรณ์, เจ้าคณะตำบลลุ่มสุม เขต ๑, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนสิรินธร, เจ้าคณะอำเภอนมทวน, ๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูถาวรกาญจนกิตติ, เจ้าคณะตำบลสำนักคร้อ, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูวศินสุตกาญจน์, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรีศรีบรมธาตุ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูวัชรกาญจนภรณ์, เจ้าคณะตำบลวังขนาย, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกาญจนโณภส, รองเจ้าคณะอำเภوتاมะกา, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระครูวิเศษปิยธรรม, เจ้าคณะตำบลพังตรุ, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูวิศาลกาญจนกิจ, เจ้าคณะตำบลตะคร้ำเอน, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวรารักษ์, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไชยชุมพลชนะสงคราม, ๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วินัย, เจ้าอาวาสวัดอินทาราม (หนองขาว), ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระครูสุตกิจวิธาน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม พระอารามหลวง, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมกาญจนภรณ์, เจ้าอาวาสวัดถ้ำเสือดาว, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรกาญจนาคม, เจ้าคณะตำบลหนองตากยา, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๙๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภณกาญจนพัฒน์, เจ้าคณะตำบลหนองโรง, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

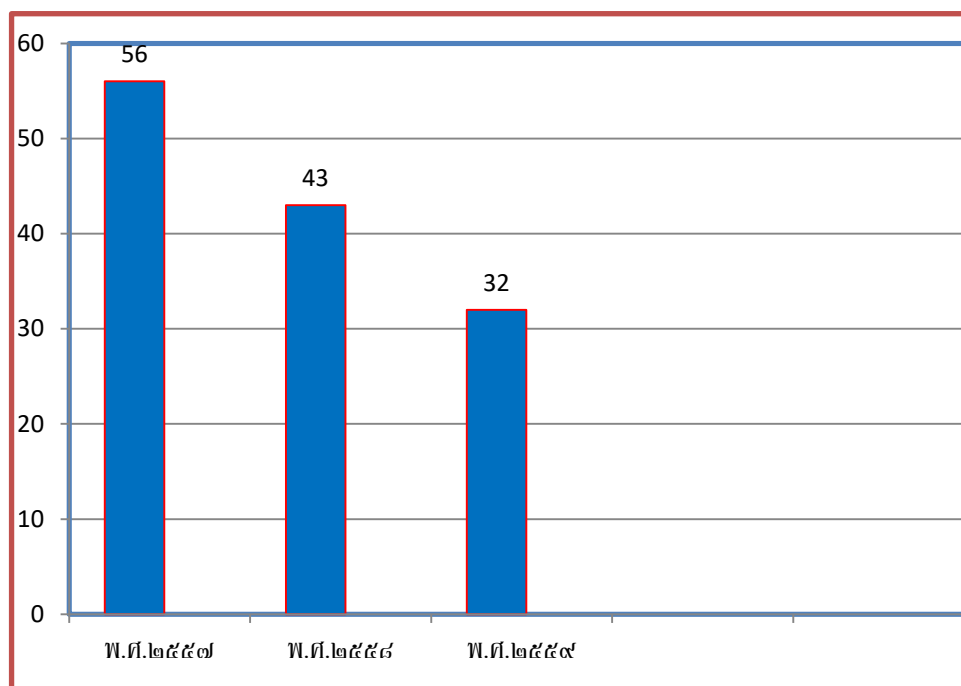
^{๙๓} สัมภาษณ์ พระทองดี ป. โขติปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดหัวนา, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระมหาสมศักดิ์ กิตติธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวังขนายทวยการาม,

เป็นปกติสุข^{๙๕} “ศีล เป็นพื้นฐานทางศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติทางกาย วาจาให้ตนเอง และสังคมอยู่อย่างสงบ ไม่วุ่นวาย เว้นชั่ว ทำดี มีจิตใจแจ่มใส^{๙๖} และ” ศีล คือ ข้อบัญญัติทางศาสนา หรือระเบียบที่กำหนดการปฏิบัติ ทางกาย และวาจา ให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ”^{๙๗}

สรุปยุทธศาสตร์การปลูกฝังหลักศีล ๕ สู่การปฏิบัติของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี และได้ผลเป็นน่าพอใจ ในรอบ ๓ ปีที่ผ่านมา แต่ละประเด็นตามหลักศีล ๕ ดังนี้

๑) ศีล ๕ ข้อที่ ๑ ปาณาติบาต ไม่มีคดีทำร้ายร่างกายและคดีฆ่ากันตายในหมู่บ้านหรือชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ใน ๓ ปีย้อนหลัง จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามจากผู้นำชุมชน คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้านตลอดถึงตำรวจในพื้นที่หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทุกพื้นที่วิจัย สรุปตามสถิติแผนผังได้ว่าคดีเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายหรือเหตุฆาตกรรม เป็นคดีที่ส่วนใหญ่แล้วเกิดจากความประมาทบ้าง เพราะการเมาสุราเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจที่จะกระทำร้ายต่อกัน ผู้ทำผิดคดีส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐ – ๕๐ ปีและมักเกิดในเวลากลางคืนหรือช่วงที่มีงานเทศกาลสังสรรค์หรืองานรื่นเริงต่างๆ วันหยุดติดต่อกันหลายๆ วัน เป็นคดีเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายกัน เป็นคดีที่สามารถ โกล่เกลี่ยประนีประนอมให้เลิกแล้วต่อกันได้ โดยการให้ทางผู้ปกครองเป็นผู้ดูแล ว่ากล่าว ตักเตือน ดังภาพประกอบ

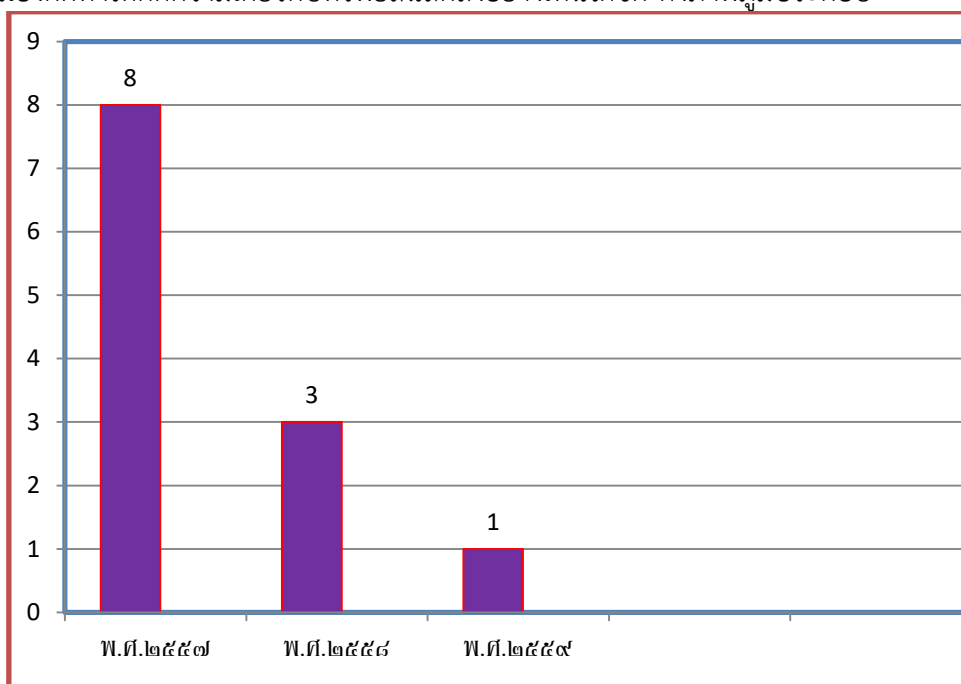
ภาพประกอบ: การลดลงของคดีความจากศีล ๕ ข้อที่ ๑

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระมหาสันติ โชติโก, รองเจ้าคณะอำเภอห้วยกระเจา เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ประชุมชนาราม, ๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระมหาสุรศักดิ์ สุรสโก, เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอดำมะรง, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

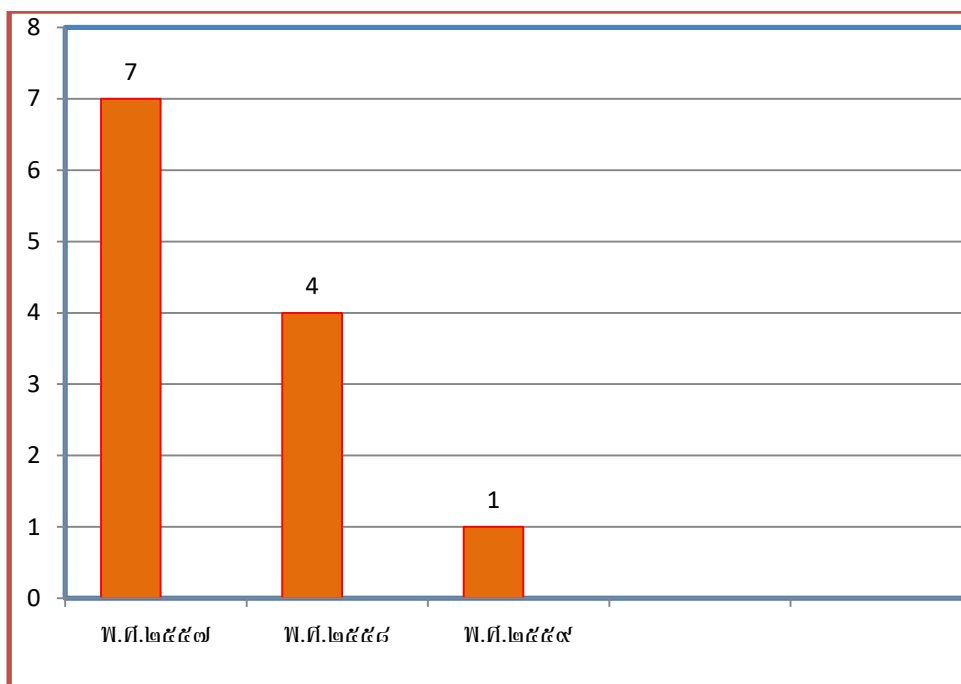
^{๙๗} สัมภาษณ์ พระอาจารย์จันทวินยานุกร (เย็นอี), ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายชาวจีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เย็น, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

๒) คีล ๕ ข้อที่ ๒ คดีเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สิน ในหมู่บ้านหรือชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ใน ๓ ปีย้อนหลัง จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามจากผู้นำชุมชน คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้านตลอดถึงตำรวจในพื้นที่หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทุกพื้นที่วิจัย สรุปตามสถิติแผนผังได้ว่า คดีเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สิน การลักทรัพย์ต่างๆ พบว่ามีน้อยมาก ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ออกตรวจตราพร้อมกับชุดอาสาของหมู่บ้านอยู่เป็นระยะๆ การดูแลระวังภัยของเจ้าของทรัพย์สินเองและการรณรงค์เรื่องดูแลระวังภัยในเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนเองก็ทำให้คดีความเกี่ยวกับทรัพย์สินลดลงอย่างเห็นได้ชัด ดังภาพภูมิประกอบ

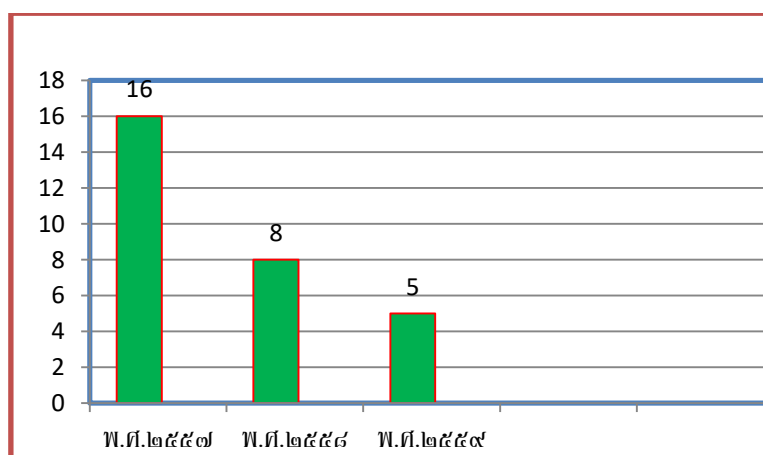
ภาพประกอบ: การลดลงของคดีความจากคีล ๕ ข้อที่ ๒

๓) คีล ๕ ข้อที่ ๓ คดีเกี่ยวกับการละเมิดทางเพศของคนในชุมชน ทรัพย์สิน ในหมู่บ้านหรือชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ใน ๓ ปีย้อนหลัง ความผิดทางเพศในชุมชน ถือว่าลดลงมาก และคดีส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากสื่อโซเชียลสมัยใหม่ มีการพบปะพูดคุยทำความรู้จักกันจนเกินเลยขอบเขต ทำให้เยาวชนเหล่านี้ขาดความยับยั้งชั่งใจเป็นเหตุให้เกิดคดีความขึ้น เป็นเรื่องที่ควบคุมยากมากสำหรับคดีเหล่านี้ ในระยะ ๓ ปีที่ผ่านมา คดีแบบนี้เริ่มมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้ปกครองเริ่มให้ความสนใจดูแลบุตรหลานของตัวเองมากขึ้น มีการนำบุตรหลานเข้าวัดปฏิบัติธรรมรับศีลฟังธรรมพร้อมหน้าพร้อมตาทั้งครอบครัว ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทุกๆ วันสำคัญทางศาสนาและวันหยุดราชการ และการออกสื่อรณรงค์จากภาครัฐในเรื่องการการเฝ้าระวังการใช้สื่อโซเชียลอย่างต่อเนื่อง พร้อมการรณรงค์ให้ประชาชนและครอบครัวในชุมชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตลอด ๓ ปีที่ผ่านมา ดังภาพภูมิประกอบ

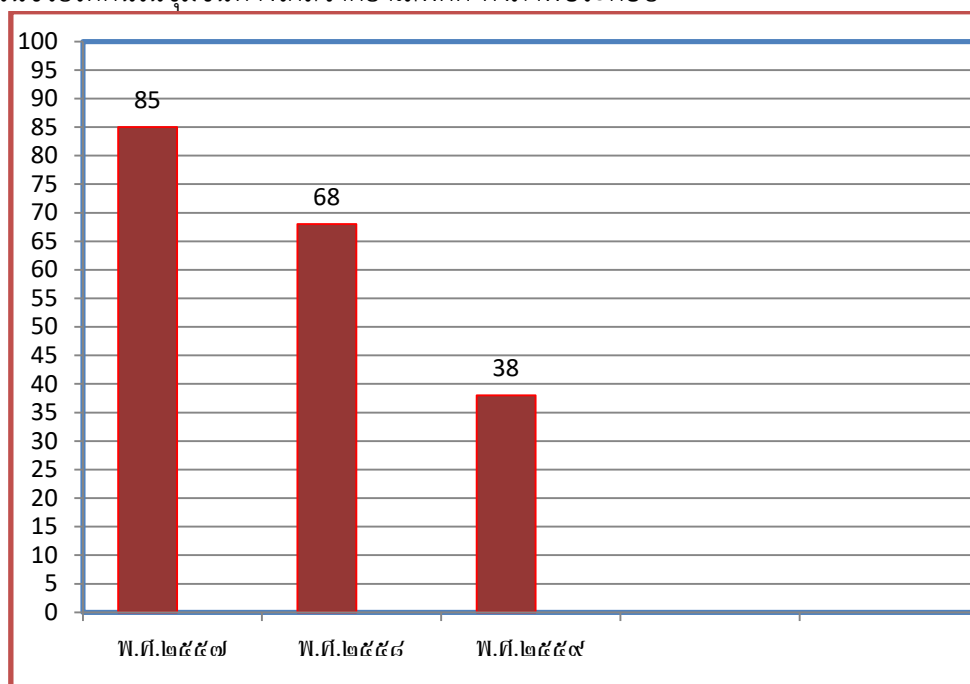
ภาพประกอบ: การลดลงของคติความจากศีล ๕ ข้อที่ ๓

๔) ศีล ๕ ข้อที่ ๔ คติเกี่ยวกับการหลอกลวง ดุหมั่นในหมู่บ้านอันเกิดจากการกระทำของบุคคลต่อบุคคลเอง อาทิ การตกลงซื้อขายกันทางโลกออนไลน์ จ่ายเงินไปแล้วได้สินค้าไม่เหมือนกับที่ตกลงกันไว้บ้าง สินค้าหมดอายุบ้าง หรือบ้างรายได้สินค้าเลย การไม่ได้ใช้วิจารณ์ญาติให้ดี เพราะปัจจุบันมีช่องทางสำหรับพวกมิฉฉาชีพเยอะมากและไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าบุคคลใดมีความซื่อสัตย์มากหรือน้อย จึงหลอกลวงกันโดยบุคคลต่อบุคคลเท่านั้น แต่ลุกลามในภาพกว้างถึงองค์กรภาครัฐและเอกชน ผลการที่ชุมชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คติความเกี่ยวกับการฉ้อโกง และลักษณะลดลงอย่างเห็นได้ชัด ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ: การลดลงของคติความจากศีล ๕ ข้อที่ ๔

๔) ศิล ๕ ข้อที่ ๕ คดีเกี่ยวกับ สุรา ยาเสพติด สิ่งมีนเมาทุกชนิดตลอดถึง สารระเหยและสิ่งเสพติดอื่นในพื้นที่ มีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด ในรอบ ๓ ปี ส่วนหนึ่งมาจากมาตรการที่ออกมาจากทางรัฐบาลที่ถือว่าให้คดีเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นวาระแห่งชาติ อีกส่วนหนึ่งมาจากการที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง และจริงจัง ในการสืบสวน กวดขัน จับกุม ขยายผลและมีการรณรงค์จากทุกภาค ส่วนในพื้นที่ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้ลด ละ เลิก ให้ได้มากที่สุด โดยจัดโครงการหมู่บ้านสีขาว สถานศึกษาสีขาว วัดวิถีพุทธและโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ขึ้น ซึ่งก็เป็นอีกภาคส่วนที่มีส่วนช่วยให้คนในชุมชนห่างไกลจากยาเสพติด ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ: การลดลงของคดีความจากศิลป ๕ ข้อที่ ๕

สรุปว่า ศิลเป็นไปเพื่อเสริมความดีงามของชีวิต ที่ว่าศิลปเป็นเครื่องควบคุมกายวาจาให้เรียบร้อย โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมความดีงามให้เกิดขึ้นกับชีวิต คือ เว้นจากกายทุจริต ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร และจากวจีทุจริต ๑ ได้แก่ มุสาวาท ซึ่งรวมเรียกว่า กรรมกิเลส ๔ กายวาจาก็จะดำเนินไปสู่หลักการแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบ ๓ ประการ คือ (๑) กายสุจริต ความประพฤติดีทางกาย (๒) วจีสสุจริต ความประพฤติดีทางวาจา (๓) มโนสุจริต ความประพฤติดีทางจิตใจ ศิลยังเป็นเครื่องป้องกันผู้มีศิลปไม่ให้มีจิตคิด และทำบาปในฐาน ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เกิดความลำเอียงเพราะชอบ หรือฉันทาคติ (๒) เกิดความลำเอียงเพราะไม่ชอบ หรือโทสาคติ (๓) เกิดความลำเอียงเพราะขลาด หรือโมหาคติ (๔) เกิดความลำเอียงเพราะกลัว หรือภยาคติ เมื่อคนผู้ไม่ถูกฐานะทั้ง ๔ เข้าครอบงำ ก็จะมีชีวิตที่ไม่ดำเนินไปสู่ทางแห่งความเสื่อม ๖ ประการ ได้แก่ (๑) ดื่มสุรา และของมีนเมา (๒) เที่ยวกลางคืน (๓) เที่ยวดูการละเล่น (๔) เล่นการพนัน (๕) คบคนชั่วเป็นมิตร (๖) เกียจคร้านทำงาน และศิลปที่เป็นไปเพื่อความดีงามระหว่างมนุษย์กับสังคม พฤติกรรมภายนอกเป็นอย่างไร ก็เนื่องมาจากคุณธรรมภายในอีกเช่นกัน ธรรมที่เกิดจากความมีศิลปซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอก จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความดีงามหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมได้เป็นอย่างดี

ได้แก่ หลักยึดเหนี่ยวจิตใจคนที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งในแต่ละข้อแห่งหลักการนี้ล้วนเป็นไปเพื่อความดีงามระหว่างมนุษย์กับสังคม เมื่อมนุษย์ช่วยเหลือกันตามหลักการอย่างนี้ ก็จะทำให้สังคมเกิดความดีอันหนึ่งอันเดียวกัน จนเป็นสังคมที่มีเอกภาพ และมีความสุขสงบตลอดไป

๔.๔ รูปแบบการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี

รูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่าน มา เป็นการบริหารแบบระบบเครือข่าย ภายใต้แนวคิดการบริหารที่กำหนดขั้นตอนไว้ ๑๑ ขั้นตอน ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีเป็นการดำเนินการเพื่อเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านหรือชุมชน มาร่วมกัน รักษา ศีล ๕ มีการสร้างระบบเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงผู้ที่สมัครใจที่จะมาร่วมกันรักษาศีล ๕ ภายใต้ พื้นฐานของความเคารพ “สิทธิ เชื้อถือ เอื้ออาทร” กันและกัน และทำงาน ไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้อง ต้องกันร่วมกัน ของคนทั้งระดับจุลภาคและมหภาค โดยมีหลักการว่า “ชุมชนระดับจุลภาคคือชุมชน ระดับหมู่บ้านตำบล อำเภอ และระดับจังหวัด จังหวัดกาญจนบุรีมีชุมชนระดับตำบลมากที่สุด คือ อำเภอท่ามะกา จำนวน ๑๗ ตำบล ๑๕๔ หมู่บ้านรองลงมาคือ อำเภอเมืองและอำเภอท่าม่วง มี ๑๓ ตำบล ทั้ง ๒ อำเภอ แต่มีชุมชนระดับหมู่บ้านอำเภอท่ามะกามี ๑๒๐ หมู่บ้านชุมชนระดับอำเภอที่เล็ก สุด คือ อำเภอสังขละและอำเภอหนองปรือ มีมีชุมชนระดับตำบลอำเภอละ ๓ ตำบลเท่ากัน แต่ระดับ หมู่บ้านอำเภอหนองปรือมีมากกว่าจำนวน ๔๓ ในขณะที่ อำเภอสังขละมี ๒๐ หมู่บ้านจำนวนอำเภอ รวม ๑๓ อำเภอ ๙๕ ตำบล ๙๕๕ หมู่บ้านและ ๒๐๖ ชุมชน ขับเคลื่อนโครงการโดยระบบการสร้าง ความสัมพันธ์กับสมาชิกในเครือข่ายโดยความสมัครใจที่จะมาร่วมกันรักษาศีล ๕ สร้างกระบวนการ รับรู้ข้อมูลข่าวสารและมุมมองที่เหมือนกัน มีระบบปลูกจิตสำนึกความรู้สึกรักนึกคิดและการรับรู้ เหมือนกัน ถึงเหตุผลในการเข้าร่วมกับโครงการ โดยมีพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบลเป็นแกนทำงาน สร้างระบบเครือข่าย ให้มีความเข้าใจร่วมกัน ส่งผลให้สมาชิก ของเครือข่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และกำหนดโครงสร้างเป็นหมู่บ้าน รักษา ศีล ๕

การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่ายโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็น กระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายในหมู่บ้านเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิด การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็งให้คนในชุมชนร่วมดำเนินการ รักษา ศีล ๕ ด้วยความสมัครใจ มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน มีการเสริมสร้างซึ่งกันและ กันในระบบเครือข่าย จึงทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และได้ผล ดังนี้

๑. สมาชิกในเครือข่ายต่างสร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน
๒. มีการเอาใจใส่ดูแล เอื้ออาทรซึ่งกันและกันทั้งระดับจุลภาคและมหภาค
๓. สมาชิกระดับหมู่บ้านมีการเกื้อหนุนพึ่งพา กัน ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

สามารถทำให้สมาชิกกลุ่มต่างๆ ในเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่นมีกิจกรรมส่งเสริม โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่สามารถพึ่งพา ซึ่งกันและกันได้ทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค และมีระบบการดำเนินการ ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการ ยุคโลกาภิวัตน์ที่ข่าวสารไร้พรมแดน การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญในการที่จะเผยแพร่ข่าวสารความรู้ หลักธรรมที่ถูกต้องให้เข้าใจตรงกันและถือเป็นหัวใจ

สำคัญของการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งวัด หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเลือกใช้สื่อที่สามารถทำงาน เสนอและสื่อความหมายที่ต้องการถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม การประชาสัมพันธ์รณรงค์การรักษาศีล ๕ ได้จัดทำระบบการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ และทุกช่องทาง โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์บางประเภท ได้ประสานขอความช่วยเหลือเพื่อสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชนเพื่อเผยแพร่สร้างความตระหนักให้ประชาชนในชุมชนระดับจุลภาคและมหภาค ได้รับทราบข้อมูลถึงคุณประโยชน์ของการรักษาศีล ๕ ในยุคข่าวสารไร้พรมแดน การประชาสัมพันธ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของวัดแกนทำงาน สำหรับชุมชนหรือหมู่บ้านและทุกหน่วยงาน เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในคุณค่าของการรักษาศีล ๕ เพื่อแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากสาธารณชน ทั้งจากสาธารณชนภายในและภายนอก กับ ทั้ง เพื่อส่งต่อความดีงามในหลักธรรมแห่งศีล ๕ ให้กับประชาชนได้มีโอกาส เลือกเดินไปในหนทางที่ถูกต้องดีงาม ตามความตั้งใจของแต่ละบุคคลการประชาสัมพันธ์รณรงค์ในการรักษาศีล ๕ แผนการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ได้กำหนดแผนไว้ทั้งระยะยาวระยะกลางและระยะสั้น ซึ่งอาศัยการตัดสินใจร่วมกันกับคณะทำงานภายในโครงการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้งชุมชนระดับจุลภาคและมหภาค คือ ระดับจังหวัด อำเภอเป็นระดับมหภาค ระดับตำบล หมู่บ้านและชุมชน เป็นระดับจุลภาค พร้อมการวางแผนการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานต่างๆ อาจใช้ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ ท้องถิ่น วิทยุท้องถิ่นคลื่นสั้น สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมบ้างช่องที่สามารถขอความอนุเคราะห์ให้ประชาสัมพันธ์ให้และสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่น AM ที่ออกอากาศ การเผยแพร่ธรรม โดยพระสงฆ์ นักจัดรายการวิทยุ

๒. ขั้นตอนการ ขอความอนุเคราะห์ต่อสื่อมวลชนและสื่อต่างๆ ให้ช่วยเสริมการดำเนินงานรณรงค์ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ท้องถิ่น หอกระจายข่าว เสียงตามสายและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ของหน่วยงาน ตลอดจนใช้สื่อบุคคล คือ เจ้าอาวาส พระธรรมวิทยากร ผู้ทำงาน ชุมชน ให้ร่วมด้วยช่วยกันประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของการรักษาศีล ๕ และแสดงตนเป็นต้นแบบที่สำคัญสำหรับประชาชนในชุมชนจะได้ทำงาน ไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน ตามหลักการของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตลอดจนการเผยแพร่ผ่านช่องทางอื่นๆ เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต ที่เป็นสื่อออนไลน์ ประชุมร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การการกุศล มูลนิธิ บริษัทเอกชน ห้างร้าน/โรงงาน เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ไปยังกลุ่มพนักงาน/ลูกจ้างเพื่อทำงาน ข้อมูลข่าวสารนี้ไปสู่กระบวนการปฏิบัติและเผยแพร่ส่งต่อไปสู่ประชาชนในหมู่บ้านนั้นๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คณะสงฆ์จังหวัดและผู้บริหารระดับจังหวัด ขอความร่วมมือให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่จะเป็นจังหวัดรักษาศีล ๕ ต้นแบบทำงาน อย่างบูรณาการ การทำงานร่วมกับ ภาคคณะสงฆ์ และทุกภาคส่วนของจังหวัด โดยให้ดำเนินการเป็น “จังหวัดรักษาศีล ๕ ต้นแบบ” ซึ่งมีหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” อย่างน้อยอำเภอละไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของหมู่บ้านในอำเภอนั้นๆ รวมทั้งขอความกรุณาให้คณะทำงานระดับอำเภอและจังหวัดร่วมกันคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายร้อยละ ๖๐ ในแต่ละอำเภอ โดยให้พิจารณาจากเครือข่ายของกรมการศาสนาที่อยู่ภายในจังหวัด

เช่นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ลานธรรมลานวิถีไทย (เฉพาะลานธรรมฯ ที่เป็นพุทธ) เน้นการดำเนินการ ดังนี้

๑) วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีความผูกพันรักใคร่สามัคคีกัน มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อสานสัมพันธ์ โดยมีศิลปินพื้นบ้านร่วมถ่ายทอดเชิญชวนคนในชุมชนรักษาศิล ๕ สร้างความอบอุ่นและความปรองดองสมานฉันท์

๒) การใช้วิถีวัฒนธรรม การอาชีพของคนในชุมชนเป็นแกนหลักในการเชื่อมร้อยกับการรักษาศิล ๕ อาทิ หากชุมชนใดมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการใดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรเข้าถึงหน่วยราชการนั้น เพื่อขอรับการสนับสนุนให้สอดคล้องความสำคัญของการรักษาศิล ๕ เข้าไปในกลุ่มอาชีพต่างๆ

๓) การจัดทีมงานหลายๆ ทีม ซึ่งเป็นทีมแกนทำงาน เข้าพื้นที่ต่างๆ เพื่อเข้าไปทำงาน เสนอโครงการนี้ ตลอดจนให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ให้ความเอื้ออาทรความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔) การประสานบอกกล่าวหน่วยงานทหารในพื้นที่ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ เพื่อการปฏิรูปจังหวัดเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าว และแจ้งฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคสช. ช่วยเก็บภาพและประชาสัมพันธ์หมู่บ้านรักษาศิล ๕ ให้สาธารณชนได้รับทราบ^{๙๘}

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานโครงการฯ ระดับจังหวัดและประสานงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดเพื่อบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ โดยมีโครงสร้างประกอบด้วย

๑) เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) เป็นที่ปรึกษา

๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ

๓) ปลัดจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ

๔) วัฒนธรรมจังหวัดและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการร่วม และมีนักวิชาการวัฒนธรรมและนักวิชาการศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด) ที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการร่วม

พระสงฆ์แกนทำงาน ขอความร่วมมือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านให้เป็นหน่วยงานหลักในการรณรงค์ ทำความเข้าใจกับพี่น้องประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ เชิญชวนประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ พร้อมมอบใบสมัครสมาชิกครอบครัวรักษาศิล ๕ แก่ผู้สนใจ “การดำเนินการตามแผน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเพื่อวางแผนในการสร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศิล ๕” รณรงค์เชิญชวนประชาชนมาร่วมรักษาศิล ๕ และติดตามความ

^{๙๘} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕: ชาวประชาชนเป็นสุขในดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าฯ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), หน้า ๕๘.

คืบหน้าของโครงการที่ขับเคลื่อนโดย เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นๆ ในทุก ๑๕ วันและรายงานให้กรรมการศาสนาทราบ”^{๙๙}

ในการขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนงาน “สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะประสานงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้านโดยประสานงานกับเจ้าอาวาสและผู้ทำงาน ชุมชน เป็นผู้ทำงาน เสนอรายชื่อคณะทำงานฯ ดังกล่าว ประจำหมู่บ้านหมู่บ้านละ ๑ คณะ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการฯ ภายใต้วัดและหมู่บ้านนั้นๆ โดยนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอจะต้องเลือกหมู่บ้านอย่างน้อยอำเภอละ ๑ หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์ “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ซึ่งจังหวัดจะมีการคัดเลือกให้เป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดีเด่น” จังหวัดละ ๑ หมู่บ้านจากนั้นมีการถ่ายทำเป็นวิดีโอถึงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านที่ดีงามและทำงาน ออกเผยแพร่และส่งมอบให้กรรมการศาสนา”^{๑๐๐}

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับจังหวัดจะมีการแบ่งสายการทำงานออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑: ส่วนของฝ่ายราชการหรือฝ่ายฆราวาสในจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน วัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด เป็นเลขานุการร่วม จากนั้นจะมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้านโดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธานมีนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ มีบุคคลากรที่เจ้าอาวาสมอบหมายให้เป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ ฝ่ายราชการจะมีนายอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมให้มีการรักษาศีล ๕ เพื่อให้กำลังใจผู้ที่ขับเคลื่อน

ส่วนที่ ๒: ฝ่ายคณะสงฆ์ท้องถิ่นหรือชุมชน มีการตรวจเยี่ยม โดยผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงานผลให้วัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าอาวาสทราบ ซึ่งวัฒนธรรมจังหวัดจะรวบรวมทุกหมู่บ้านรายงานภาพรวมให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและกรรมการศาสนาทราบ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ภาวธรรมวชิรมงคลและฝ่ายสังคมจิตวิทยา คสช. ทราบ

ส่วนที่ ๓: ฝ่ายคณะสงฆ์ระดับจังหวัด เริ่มจากเจ้าคณะจังหวัด ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัด มีผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๒ นิกายเป็นกรรมการร่วมบริหารโครงการ จากนั้นจะเป็นคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้านมีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบลเป็นที่ปรึกษา เจ้าอาวาสเป็นประธาน พระสงฆ์ผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส จะเป็นผู้ช่วยเลขานุการทำหน้าที่ประสานงาน มี อปต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) เป็นคณะทำงาน การดำเนินงานในสายนี้จะมีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบล/เจ้าอาวาส/อปต. คอยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในสายนี้ผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงาน

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

เจ้าอาวาสซึ่งเป็นประธานคณะทำงานฯ ประจำหมู่บ้านจากนั้นเจ้าอาวาสจะรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อทราบ”^{๑๐๑}

แผนการดำเนินงานในระดับจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดแกนทำงาน ผู้ใหญ่บ้านในคณะทำงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประจำหมู่บ้านและมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการเชิญชวนสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนในเขตบริการของวัดสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ ในชีวิตประจำวันโดยมีนายอำเภอไปเยี่ยมเยียนวัดต่างๆ ที่ดำเนินการ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมชี้แจงต่อคณะสงฆ์ในพื้นที่ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทำงาน ท้องถิ่น องค์กรทางพระพุทธศาสนา เครือข่ายของกรมการศาสนา ผู้แทนภาคเอกชน เช่นหอการค้าจังหวัด มูลนิธิและองค์กรการกุศลและสาธารณประโยชน์ ในจังหวัด เพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการรณรงค์รักษาศีล ๕ ให้เกิดขึ้นในทุกครัวเรือนทุกหมู่บ้านครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยการเชิญชวนให้ประชาชนทุกครัวเรือนมาสมัครเป็นสมาชิก ครอบครัวรักษาศีล ๕ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยสมัครผ่านวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ หรือเว็บไซต์ของจังหวัด โดยให้กรอกใบสมัครเพียง ๑ ฉบับซึ่งในช่วงท้ายของใบสมัครจะมีการประเมินผลหลังจากสมัครแล้วภายใน ๕-๑๕ วัน คณะทำงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประจำหมู่บ้านจะมาประเมินสมาชิกที่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕”^{๑๐๒}

สรุป ขั้นตอนถัดมา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอความร่วมมือและประสานงานกับทุกหน่วยงานในจังหวัดขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์ เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” ได้ที่วัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านที่ร่วมโครงการหรือที่นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ ตลอดจนมอบหมายให้นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่มีความประสงค์จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ใหญ่บ้านขึ้นทะเบียนบุคคลในครอบครัว ศีล ๕ ตามใบสมัครที่ยื่นต่อวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บันทึกข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ตลอดจนจัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิกของครอบครัวที่รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ส่งจังหวัดและแจ้งถึงความพร้อมของหมู่บ้านตนเองที่จะให้คณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดมาประเมินเพื่อเป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” อย่างน้อยอำเภอละ ๒ หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์๙) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรวบรวมทะเบียนรายชื่อสมาชิกในครอบครัวรักษาศีล ๕

^{๑๐๑} คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, แผนดำเนินการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, (กาญจนบุรี: คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๕๗), อัดสำเนา.

^{๑๐๒} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕: ชาวประชาเป็นสุขในคำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), หน้า ๖๑.

ที่ผ่านเกณฑ์แล้วและที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ ตลอดจนให้จัดทำทะเบียนรายชื่อหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์จากการรายงานของผู้ใหญ่บ้านทั้งจังหวัด คณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้านโดยเจ้าอาวาสร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการวัฒนธรรมอำเภอ เป็นผู้ทำการประเมิน “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดจังหวัด ร่วมกับ วัฒนธรรมจังหวัดผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งความประสงค์ขอรับการประเมิน พร้อมกันนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดพิธีมอบโล่หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ และมอบใบประกาศให้กับผู้แทนครอบครัวรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติต่อสาธารณชน ขึ้นดำเนินงานตามแผนในโครงการ การดำเนินการตามแผนงานประจำโครงการ คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีการประชุมเพื่อกำหนดแผนดำเนินการ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างเป็นระบบภายใต้หลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อน

๔.๕ บทสรุป

ผลการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวม ดังนี้

๑. เกิดประโยชน์และคุณค่าที่ได้รับต่อสังคมและประเทศชาติ เสมือนเป็นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน ในระดับชุมชนส่งผลให้วัดกลายเป็นแหล่งบ่มเพาะความดี สามารถธำรงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยที่มีอยู่แล้วให้มั่นคงยิ่งขึ้นและที่กำลังเสื่อมถอยก็กลับมาเจริญมั่นคงดังเดิมได้อีก

๒. องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคสื่อมวลชน มีความตระหนักในการมีส่วนร่วมสร้างสังคมสันติสุขโดยการรณรงค์ให้ทุกคนรักษาศีล ๕ โดยการสมัครเป็นสมาชิกผ่านวัดและชุมชน พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการอย่างต่อเนื่อง

๓. ผู้บริหารโครงการและคณะกรรมการมีการบริหารแบบการบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการสร้างเสริมความดีในทุกหมู่บ้านทุกครอบครัว ทุกสถาบันการศึกษาและสถานศึกษา โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ กลายเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีความปรองดองสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

๔. ผลการดำเนินงานเกิดผลสัมฤทธิ์ที่น่ายินดีว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทำให้มีหมู่บ้านที่เข้าโครงการเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นศูนย์รวมคนดีของสังคม เป็นที่รู้จักในระดับประเทศ เป็นการเผยแพร่ชื่อเสียง ทั้งระดับชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ ส่งผลให้คนในชุมชนรู้คุณค่าของศาสนาด้วยการปฏิบัติ

๕. โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งผลทางโครงสร้างประเทศให้มีความเข้มแข็ง ปลอดภัยจากพิษภัยที่บ่อนทำลายชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทางตรงต่อประชาชนในชุมชน และเกิดประโยชน์ทางอ้อมต่อการพัฒนาประเทศ และเป็นโครงการที่เป็นพื้นฐานของทุกชีวิตชาวพุทธที่ต้องการความสุขที่แท้จริง และยังเป็นการสร้างความผูกพันอันดีระหว่างคนในชาติ เป็นบ่อเกิดความปรองดองสมานฉันท์ สามัคคี และความมั่นคงของประเทศชาติ ต่อประชาชน ประชาชนในจังหวัดมีความ

ตระหนักที่จะทำงาน หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามแนวทาง “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ประชาชนในจังหวัดทุกสาขาอาชีพสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความสามัคคี เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้ประกอบศาสนกิจที่มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นการสร้างบุญสร้างกุศล เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นมงคลของชีวิต ได้ฝึกจิตให้ไม่หวั่นไหวตามหลักโลกธรรม ๘ ในพระพุทธศาสนา คือ “สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ” มีจิตไม่เศร้าโศก ไม่มัวหมอง มีจิตที่อัมเอบผ่องใส สามารถเข้าถึงพระนิพพาน ได้พบความสุข ที่แท้จริง

๖. ได้ฝึกวินัยในตัวเองให้รู้จักระวังตัว ควบคุมตัว วางตัวได้เหมาะสมปฏิบัติตามระเบียบวินัยของหมู่คณะ และได้พัฒนาคุณภาพชีวิต คือ รู้จักใช้ชีวิตตามบทบัญญัติของศีล ๕ รู้จักพัฒนาตัวเองให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ

๗. ได้ผ่อนคลายความเครียดต่างๆ จากความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนตามหลักของศีล ๕ เป็นการพักผ่อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้มีความสุขในชีวิต

จากประเด็นทั้ง ๗ อันเกิดจากการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ที่เห็นพ้องต้องกันว่า “ยุคที่สังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุนุษย์ได้รับความสะดวกสบายจากวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่รวดเร็วทันใจ กลับพบว่า มีปัญหามากมายได้เกิดขึ้นในสังคมเป็นเงาตามตัว ทั้งอาชญากรรม การทุจริตคอร์รัปชันการสำส่อนทางเพศ การหลอกลวง และความเสื่อมโทรมทางสุขภาพ กล่าวได้ว่ามีความสุขน้อยลง แต่ความทุกข์กลับเพิ่มพูนมากขึ้น ทั้งทุกข์กายและจิตใจ เพราะมนุษย์ละเลยเรื่องศีล ๕ อันเป็นสิ่งใกล้ตัว เป็นธรรมะพื้นฐานของมนุษย์ ไม่เลือกชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ศาสนา มีสาระเดียวกัน หากแต่เรียกชื่อต่างกันเท่านั้น ถ้ามุขยในโลกปฏิบัติตนอยู่ในศีล ๕ ประการอย่างเคร่งครัดเป็นประจำ หรือที่เรียกว่านิจศีล สังคมย่อมสงบสุขชาวโลกย่อมร่มเย็นกันทั่วหน้า จึงร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อเป็นจังหวัดต้นแบบ คือ “จังหวัดรักษาศีล ๕” อันเป็น ๑ ในจำนวน ๑๑ จังหวัดนำร่อง และมีผู้แสดงเจตนาสนับสนุนว่า “เห็นสมควรดำเนินงานตามโครงการฯและขับเคลื่อนต่อไป ขอขอบพระคุณท่านในการให้ข้อมูลครั้งนี้”^{๑๐๓} “เห็นสมควรดำเนินงานตามโครงการฯและขับเคลื่อนต่อไปขอขอบพระคุณท่านในการให้ข้อมูลครั้งนี้”^{๑๐๔} “จัดประชุมสงฆ์เพิ่มความรู้ จัดสรรงบประมาณ”^{๑๐๕} “ควรมีการดำเนินการให้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต่อไป”^{๑๐๖} “เห็นสมควรดำเนินงานตามโครงการฯและขับเคลื่อนต่อไป”^{๑๐๗} “เห็นสมควรดำเนินงานตามโครงการฯและขับเคลื่อนต่อไป”^{๑๐๘} และมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวัดและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ๙ แห่ง ใน ๕ อำเภอ และใช้เป็นวัดต้นแบบในการพัฒนาต่อยอด จากปัจจัยที่ ๒ ส่วน ดังนี้

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ กิมฟ้า เห็นความดี, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ ชูศรี เนตรประภา, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นงเยาว์ วิเศษสิงห์, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ ละเอียด สุวรรณณณ, ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ สมจิตต์ อารังสุต, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ กุลวรรณ เจนสุวรรณ, ๒๔ เมษายน ๒๕๖๐.

๑. ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง

๑) บุคลิกภาพ/ภาวะผู้ทำงาน เป็นลักษณะที่เด่นชัดของกรณีศึกษาทั้ง ๙ พื้นที่ ที่ทำให้ประชาชนรักและศรัทธาและเอาเป็นแบบอย่าง อาทิ ความมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความซื่อสัตย์ การเสียสละ มีเมตตา โดยเฉพาะถ้ามีตำแหน่งหรือฐานะเป็นผู้บริหาร ก็จะช่วยให้ชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายมากขึ้น ผู้ทำงาน ในชุมชนถ้ามีความสามารถพิเศษเป็นคุณลักษณะเฉพาะ เช่น เป็นพระ นักเทศน์ ช่างฝีมือ อาจารย์สอนสมาธิหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความรู้พิเศษด้านสมุนไพร ช่างฝีมือ ก็จะช่วยสนับสนุนให้เป็นสมาชิกในสังคมอย่างเป็นเครือข่าย

๒) ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มองค์กรสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อสม. กลุ่มแม่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูป กลุ่มอาสาสมัครต่างๆ กิจกรรมด้านอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ การบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน การส่งเสริมอาชีพจะเป็นกิจกรรมในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนมาเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) กระบวนการบริหารจัดการในการดำเนินงานที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การริเริ่มโครงการ การกำหนดนโยบาย กำหนดวิธีการดำเนินการ การใช้ทรัพยากร การสนับสนุน การรับประโยชน์และการประเมินผล มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ชุมชนร่วมมือเป็นเครือข่ายทำกิจกรรมเพราะมีความเข้าใจทุกขั้นตอน การมอบหมายหน้าที่การทำงานเป็นทีม จะช่วยสนับสนุนให้เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน มีกระบวนการในการทำงานด้วยความโปร่งใส การบริหารด้านการเงินเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น การยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชน การมอบรางวัลต่างๆ วัดที่มีความพร้อม บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การทำงานเป็นผลสำเร็จ

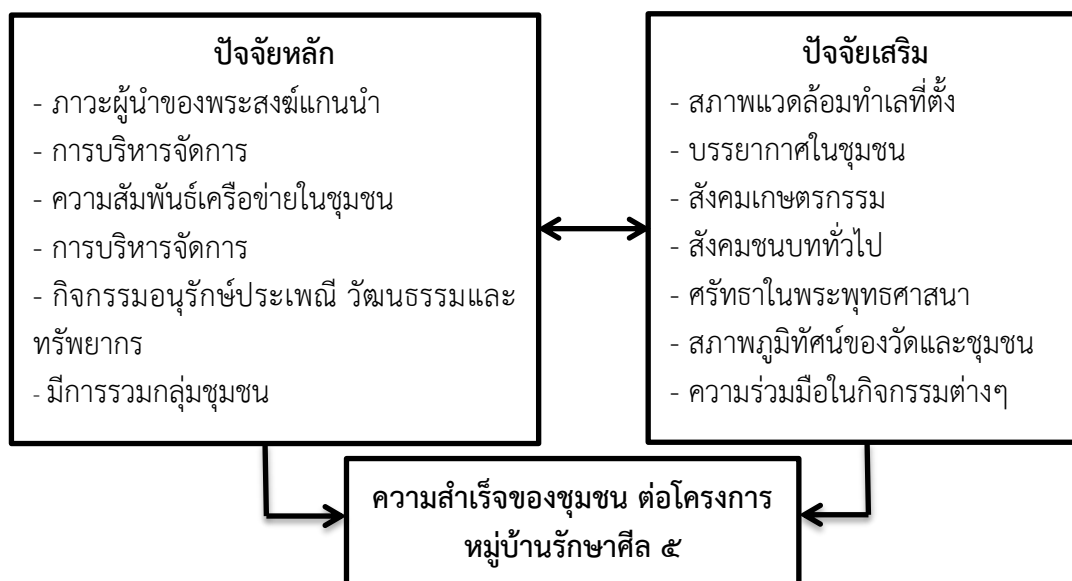
๒. ปัจจัยเสริมหรือสนับสนุน

๑) สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้งวัด การคมนาคมสะดวก ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บรรยากาศของวัด ร่มรื่น คือ “สะอาด สงบ ร่มเย็น เป็นระเบียบ” เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม มีสวนป่า สวนสมุนไพร ว่างมีฉา ตลาดนัดชุมชน ร้านค้าชุมชน

๒) วัด/ชุมชน มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นสถานที่สำคัญ สภาพสังคมในชุมชน เป็นชุมชนเกษตรกรรมอยู่รวมกันแบบเครือญาติ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น

๓) การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของชุมชน และการใช้หลัก “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

สรุปจากปัจจัยหลักและปัจจัยเสริมที่กล่าวมาสามารถสร้างเป็นแผนภูมิแสดงองค์ประกอบที่ส่งผลสำเร็จต่อวัดและชุมชนในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดังนี้

ภาพประกอบ: องค์ประกอบที่ส่งผลสำเร็จต่อวัดและชุมชนในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากปัจจัยทั้งสองสรุปภาพรวมเกี่ยวกับแนวคิดโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย สภาพปัจจุบันและปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของพระคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี การพัฒนารูปแบบดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของพระคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี แบบแนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาพโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ในภาพรวม เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคตประกอบด้วย

จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ (Strengths)

จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ (Weaknesses)

โอกาสที่จะดำเนินการต่อได้ (Opportunities)

อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามในการดำเนินงานของโครงการ (Threats)

จากการศึกษาภาคสนาม สรุปแบบแผนแนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) ถึงโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีได้ ดังนี้

ปัจจัยภายใน จุดแข็ง (Strength)	๑. มีแผนการฝึกอบรมพระสงฆ์แกนนำทำงาน ประจำปีที่ชัดเจน ๒. มีสถานการศึกษาที่ให้องค์ความรู้ในพื้นที่เพื่อพัฒนาบุคลากรทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ๓. มีบุคลากรและวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน มีจิตบริการและชำนาญในพื้นที่ ๔. มีสถาบันการศึกษา องค์กรและหน่วยงานภายนอกเข้ามาศึกษาวิจัย เพื่อหา
---	---

	จุดดีจุดด้อยของโครงการ ๕. มีการสำรวจและเปิดโอกาสให้ทำงาน เสนอหลักแนวคิดใหม่ๆ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ๖. มีเกณฑ์การประเมินการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรม ๗. มีวิทยากรที่มีทักษะความเชี่ยวชาญและศรัทธาของประชาชน
จุดอ่อน (Weakness)	๑. การพัฒนาบุคลากรไม่เป็นระบบและไม่มีการกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในการทำงาน ๒. บางพื้นที่ไม่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ๓. ระบบและกลไกการติดตามประเมินผลเกณฑ์การฝึกอบรมขาดประสิทธิภาพ ๔. บางพื้นที่ไม่มีการทำงาน ผลการปฏิบัติงานที่บกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข ๕. ขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างบุคลากรรับช่วงงาน ๖. บุคลากรมีไม่เพียงพอ บ้างจึงหะทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ๗. ขาดคู่มือ และเครื่องมือ อุปกรณ์ และยานพาหนะที่ใช้ในการปฏิบัติงาน
ปัจจัยภายนอก โอกาส (Opportunity)	๑. แผนพัฒนาบุคลากรในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีรองรับบางพื้นที่ มีการนิมนต์และเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้การอบรม ๒. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ อำนวยความสะดวกในการทำงาน ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถทำงานได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ๓. กระแสการตอบรับทำให้สามารถพัฒนาโครงการฯ ให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานได้ ๔. ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสในการพัฒนาบุคลากรและหลักสูตรการฝึกอบรมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ๕. การประสานงานกับองค์กร เครือข่าย และหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาหลักสูตรประจำโครงการให้ประสบผลสำเร็จมีมากยิ่งขึ้น ๖. มีการแข่งขันระหว่างหน่วยงานที่มีภารกิจเดียวกัน เช่น หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยงานการเผยแผ่ ทำให้เกิดความท้าทายในการปฏิบัติงานมากขึ้น ๗. มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็นโอกาสในการพัฒนาบุคลากร
ข้อจำกัด (Threat)	๑. องค์กรคณะสงฆ์ส่วนกลางขาดเสถียรภาพ มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานตามนโยบาย ๒. มีการกีดกันงานซ้ำซ้อน ทำให้การปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ๓. บุคลากรบางส่วนไม่เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาตนเอง ๔. ระบบราชการมีขั้นตอนและกฎระเบียบในการดำเนินงานยุ่งยาก ซับซ้อน

ตาราง: สรุปโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์ จังหวัดกาญจนบุรี

จากตารางนี้สรุปเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภาพรวมได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑: จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒: จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ ตามโครงการ และเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ตามแต่โอกาสจะอำนวย

ยุทธศาสตร์ที่ ๓: พัฒนาศักยภาพของบุคคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานเพิ่มให้มากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) เพื่อให้เกิดความสามัคคีสมานฉันท์อย่างเป็นรูปธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔: สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาเป็นกรรมการร่วมและตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

จากยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ สามารถสร้างรูปแบบการพัฒนากระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในภาพรวมได้ ดังนี้

๑. เป้าประสงค์ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามมติคณะสงฆ์ไทย และคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงโดยเน้นจุดเด่นที่เป็นจังหวัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นจุดขาย และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง การระดมทุนทรัพย์เพื่อเป็นต้นทุนขับเคลื่อนโครงการกระทำได้สะดวก เพราะประชาชนมีฐานเศรษฐกิจมั่นคงและมีรายได้สูง

๒. พันธกิจ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้องกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต้องดำเนินการกิจ ๓ ประการ ๑) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจแรงกระตุ้นทางหลักธรรมและจุดหมายที่มองเห็นเป็นรูปธรรม ๒) เพิ่มขีดความสามารถของผู้เกี่ยวข้อง หัวหน้าโครงการในการรองรับสภาพปัญหาในมิติต่างๆ ที่อาจเกิดกับโครงการ ๓) พัฒนาการบริหารจัดการเข้าสู่ระบบและมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม

๓. ยุทธศาสตร์ กำหนดกลยุทธ์ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ให้สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าประสงค์มี ๓ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจเกี่ยวกับหลักธรรมบันเทิงเชิงสร้างสรรค์

(๑) กิจกรรมด้านบันเทิงที่หลากหลาย โดยเน้นความเป็นไทย ผสมความเป็นสากล เช่นการแสดงดนตรีไทยสลับกับดนตรีสากลประจำเดือน การแสดงกิจกรรมพีชด้านการเกษตร ส่งเสริมสุขภาพ เช่น พิธีที่เป็นประโยชน์จากโครงการหลวง การจัดประกวดเทพีเทพธิดารักษาศีล ๕ การประกวดผู้สูงวัยรักษาศีล ๕ การแสดงความสามารถด้านต่างๆ ของเยาวชน

(๒) กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี โดยเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี ให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรมข้ามวันข้ามคืน กิจกรรมตอบปัญหาธรรม กิจกรรมสนทนาธรรม

๒) ยุทธศาสตร์การรองรับผู้เข้ามาวัดด้วยจุดประสงค์ต่างๆ คือ การปรับภูมิทัศน์วัดให้ดูสะอาด สงบ ร่มเย็น เป็นระเบียบ ให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อผู้เข้ามาวัด การ

จัดการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางภูมิทัศน์และวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงให้สะดวกคล่องตัว เพื่อรองรับพุทธบริษัทในภาพรวม

๓) ยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานที่ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ให้เหมาะสม โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของพุทธบริษัทในพื้นที่และภาพรวม ใช้วิธีการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เน้นอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ การพัฒนาศักยภาพโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕” ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ความสำเร็จของการดำเนินการและมีตัวชี้วัดสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑) พุทธบริษัททั้งในชุมชนและนอกชุมชนรู้จักและพึงพอใจในหลักศีล ๕ และเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพิ่มมากขึ้น

๒) จำนวนและระดับการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มขึ้น

๓) พื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนรักษาศีล ๕ มีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการด้านหลักธรรมและการเผยแผ่หลักธรรม มีส่วนร่วมและรับผิดชอบเพิ่มขึ้น

สรุปว่า การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ จังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สถานศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ชุมชนและท้องถิ่น ร่วมกันการสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ อุดหนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น การร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมประชุม ปรีกษาหารือ การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการ มีการออกสื่อโฆษณา การติดป้ายประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย เว็บไซต์ การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและ ประเมินผลโครงการ เช่น การสอดส่องดูแลโครงการ การประเมินโครงการ การสรุปผลโครงการ และ การรายงานโครงการ การยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ของโครงการ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดกาญจนบุรีนั้น ประชาชนและหน่วยที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับโครงการเป็นอย่างดี ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี เกิดความร่วมมือกัน ใน สังคม เกิดกระแสการยอมรับของโครงการเป็นอย่างดี แม้ว่าจะมีบ้างในบางส่วนที่ยังเห็นว่า โครงการยังขาดความชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึงและชัดเจน จึงเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องรีบดำเนินการเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ เข้าถึง และ ร่วมกันพัฒนา

กระบวนการในการบริหารงบประมาณนั้น คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการรวมถึงหน่วยงานราชการอนุมัติงบประมาณบางส่วนในการขับเคลื่อนโครงการ แต่ งบประมาณที่มีน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยเงินทุนจากทางวัดเป็นหลัก และการจัดกิจกรรมที่ทางวัดและหน่วยงานราชการจัดอยู่แล้ว